

מורה נבוכים חלק שלישי פרק לו דה למ

בעבור שנתרחק מסכרת ע"ז ומסתעבות משגליות היוצאים מדרך הטבע, וספגו ד' כבת אילן נאסר לקבץ אי זה שני מיני זרעים שהיו ואפילו למסכן זה לזה, אתה תמצא כשתשתכל בפרוש ואת המצוה, תרכבת אילן לוקח עליה בכל מקום מן התורה מפני שהוא עקר האזהרה, וכלאי זרעים כלומר סמכם זה לזה לא נאסר רק בא"י וכן זכרו בבאור בספר העבודה ההיא כי מנהגם היה לזרוע שעורה וחרצן יחד, וחשבו שלא יהיה הכרם טוב אלא בזה, ולכן אסרה התורה כלאי הכרם וצוה לשרוף הכל, כי חקת הנוים כלם אשר היו חוששים שהם כחות וסגולות, ואפילו דבר אל יהיה בו יריה ע"ז נאסר, כמו שבארנו באמרו אין תוליד אותה באילן וכו', ואסרה חקותיהם כלם אשר יקראו דרך האמורי, למה שנמשך אליהם מע"ז, כשתשתכל מנהגיהם בעבודתם, תמצא מיני עבודה יפנו להם לכוכבים, ומינים יפנו בהם לשני המאורים הגדולים, והרבה פעמים יבחרו מולדי מלות לזרעה ועשונים והקפים יקיף אותם הנוטע או הזורע, מהם מי שיקיף ה' הקפות לה' הכוכבים המשרתים מלבד שני המאורים, ומהם מי שיקיף ה' הקפות ל' המשרתים אשר שני המאורים בכלם, ויחשבו שאלו כלם כחות וסגולות מעולות מאד בעבודת האדמה להביא בני אדם לעבודת הכוכבים, ונאסרו חקת הנוים ההם כלם בכלל, ואסר ולא תלכו בחקת הנוי וגו', ומה שהיה ומה יותר מפורסם ויותר פשוט או היה בו ביאור כמי"ז ייחד בו האמור, בערלה, וכלאים, וכלאי הכרם, והתימה אצלי מאסר רבי יאשיה בכלאי הכרם והוא הלכה עד שיוצק חמה ושעורה וחרצן במפלות יד, אין ספק אצלי שראה אשר הענין ההוא מדרכי האמורי, הגה כבר התבאר לך בבאור אין ספק בו שאסור, שעמנו, וערלה, וכלאים, היא מפני ע"ז, ושאסור חקותיהם הרמזו אליו הוא למה שנמשך אליו מע"ז כמו שבארנו.

פרק לח חמצות הכולל אותם הכלל השלישי, הם אשר ספרנום בהלכות דעות, * ותועלת כלם

מבוארות מפני שהם כלם מדות שבהם יתוקן ענין חברת בני אדם, וחסמבור בענין שלא אצטרך להאריך בו, ודע שבקצת המצות נ"כ מה שהכונה לקנות מדה טובה ואע"פ שהם קצת מעשים ויהי שבהם גזרת הכתוב ללא תכלית ואנחנו נבארם אחת אחת במקומותם, ואמנם אלו אשר בפרטם בהלכות דעות, הנה התבאר בכלם בפירוש שהכונה בהם קנות המדות הנכבדות ההם:

פרק למ המצות אשר יכללם הכלל הרביעי , הם מה שכלל אותם ספר ודעים מחבורנו , מלבד

הכלאים, וכן דין ערכים והרמים, וכן המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה ולוה, ואשר ספרנום בהלכות עבדים, אלו המצות כלם כשתשחל בהן אחת אחת תמצאם גלויי התועלת, כחמלת העניים והדלים ולעזור האביונים במינים חלוקים, ושלא יציק לצריך ולא יענה לב איש הלש בעניניו כאלמנה ויתום וכיוצא בהן, אמנם מתנות עניים ענינם מכאור ג"כ, ענין התרומה והמעשר כבר באר סתמם כי אין לו חלק ונחלה עסק, וכבר ידעת סבת זה כדי שיהיה זה השבט כולו מיוחד לעבודת השם ולידעת התורה, ולא יתעסק לא בחישה ולא בזריעה רק יהיה להשם לבד, כפי"ש יורה שפטימ"ד ליעקב ותורתך לישראל ישימו כמורה וגו', ותמצא דברי התורה במקומות רבים אשר הנה והיתום והאלמנה, יסנה אותו תמיד בכלל העניים בעבור שאין לו קנין, אבל מעשר שני צוה להוציאו כמזון לבד בירושלים להיות זה סביא בהכרח לעשות ממנו צדקה, מפני שלא היה יכול להוציא רק במאכל ובמשתה יקל על האדם לתת ראשון ראשון, ויביא להתקבץ במקום אחד שתתחוק האהבה והאהבה בין בני אדם חזק רב. אבל נמסר רבנו עם מה שיש בו מריח ע"ז והתלותו בערלה כמה שזכרנו, הוא נהנה מנהג התרומה והחלה והבכורים וראשית הנהגה ליתן ראשית כל דבר להשם לחזק מדת הנדיבות ולמטט תאות המאכל וקנות המסון, וכן זה הענין בעצמו בלקחת הכהן ורוע ולחיים וקריבה, שלחיש מראשית נוף ב"ה והורוע הוא היסין והוא תחלת מה שיסתעף מן הגוף ג"כ, וקריבה ראשית בני מעים כולם, אבל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה ג"כ, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם, שמעבודת השם הוא שיכורו ראשית עתות צרתו ועניניו מצוקותיו כשיחייב השם לו, זאת הכוונה חזקה אותה התורה במקומות רבים, זכרת כי עבד היית

121

שם טוב

נפדי

פרק לח המצות שכלל אותם הכלל השלישי והם אשר

[illegible]

פּוֹרֶק

פרק דה א ותועלת כולם מבוחרת וכו', יאמר שתועלת
חומס המצות - שכלל - חומס הכלל הג' היא

מבוארת. מעולה, וזה שכלם הם מדות יתוקן בדם עיני חכרם בני אדם וזה מבואר מהל אין טועה להאריך בבוארו, ויאמר שכלהם הפלות גם כן מה שדקוהם להקנות מהם טועה וטעם טעם קת מעשים ויתבאר בדם היוסם גורם חכרם ללא חכרם, ועל וזה וזה חכם חכם חכם כמו שפירשם חכרם

Pr

מורה נבוכים חלק שלישי פרק למ

ונו', מפני שפחד מן המדות המפורסמות לכל מי שגדל בעושר ובנחת, רצוני לומר הבעיטה והנאה ועזיבת הדעות האסתיות, מן תאכל ושבעת, ואמר וישמן ישורון ויבעט נוי', ומפני זאת היראה צוה במקרא בכורים בכל שנה לפניו יתעלה ולפני שכנתו, וכבר ידעת נ"כ חזק התורה לזכור המכות שחלו על המצריים חמדי, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, ואמר ולמען תספר באזני בנך וכן בנך נוי', ובדין היה לעשות כן בזה הענין, מפני שהם עניינים שסאמטים הנבואה והגמול והעונש, אי"כ כל מצוה ששביאה לזכור דבר מן הנפלאות או להתמיד האמונה העליה כבר נודע ותועלתה, וכביאר אמר בכבוד אדם וכבוד בהמה, ויהי כי הקשה פורעה לשלחו נוי', לא כן אני זוכה לה', ואמנם היות זה מיוחד בבקר וצאן והמור הוא, שאלו הם הכהמות הכייתות שמגדלים אותם בני אדם והם הנמצאים ברוב המקומות, וכ"ש בא", וכ"ש אצל ישראל שאנחנו כלנו רעים אבותינו ואבות אבותינו, רועי צאן היו עבדיך נוי', אמנם הסוסים והגמלים אינם נמצאים על הרוב ולא בכל מקום, השתכל בשלל מדין לא תמצא בו מבעלי חיים רק בקר וצאן וחמור, כי מין החמור לבד הוא הכרחי לבני אדם כלם, וכל שכן למי שיש לו עסק בשדות וביערים, ויהי לי שור וחמור, אך הגמלים והסוסים אינם נמצאים על הרוב אלא ביחידים בקצת מקומות. אמנם עריפת פמר חמור הוא להיות זה מביא לפדותו בהכרח, ולזה נאמר מצות פדייה קודמת למצות עריפה. ואמנם כל המצות אשר ספרנום בהלכות שימינה ויובל מהם לחמלה על בני אדם והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל נוי', ושתוסף הארץ ותתחזק בעמדה שמוטה, ומהם חנינה בעבדים ועניים כלומר השמטת כספים והשמטת עבדים, ומהם עיון בתקן הפרנסה והכלכלה על ההתמדה, והוא היות הארץ כולה שמורה לכעלים אי אפשר בה סכירה לצמיתות, והארץ לא תמכר לצמיתות, וישאר מסון האדם שמור עליו ועל יורשיו, הנה זכרתי סבת כל מה שכולל אותו ספר ורעים מחבורנו, מלבד כלאי בהמה ויתבאר טעמו. וכן המצות אשר ספרנום בהלכות ערכין וחרמין כולם הולכים על דרך הצדקות, סתן מה שהוא לכהנים, וסתן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן נ"כ יגיע לאדם סדת הנריבות, ושיבו האדם למסון לכבוד השם ולא יקפוץ יד, כי רוב ההפסד הבא בסדינות בין בני אדם, אמנם הוא מפני החריצות על המסון והרבות ממנו ורוב התאווה להוסיף נכסים וכבוד, וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות מלוה ולוה שתכל בהן אחת אחת תמצאם כולם חמלה על האביונים ורחמינה וחנינה עליהם, ושלל תתבטל תועלת הכרחית במזון, ר"ל שלא יחבל רחים ורכב. וכן כל המצות אשר ספרנום בהלכות עבדים כולם חמלה רחמנות וחנינה לאביונים, ומרוב הרחמנות יציאת עבד כנעני חפשי בחסרון אחד מאכריג שלא יתחברו בו העבדות והבטול ואפילו בהפלת שן כ"ש על זולת מהאכרים, ואין סותר נ"כ להכותו אלא בשוט או בקנה וכיוצא בו כמו שבארנו במשנה תורה, ועם זה כשיורה להכותו עד שימיתוהו יורג עליו כשאר בני אדם, ואמרו לא תסגיר עבד אל אדונו, עם היותו רחמנות יש בזאת המצוה תועלת גדולה, והוא שנתנה בזאת המדה הנכבדת, והוא שנעזר מי שיעזר בנו ונשמרהו ולא נסגירהו ביד מי שברח מלפניו, ולא די שתעזר מי שיעזר כך אלא שאתה חייב לעיין בתקוניו ותיטיב לו ולא תכאיב לבנו בדברים, והוא אמרו יתעלה עמך ישב בקרבו כמקום אשר יבחר בבוז לו לא תוננו, ועוד שחייב זה הדין כפחות שבבני אדם והוא העבד כ"ש אם יעזר כך איש נכבד שראוי לך לעשות מה שראוי לו, ונגד זה הענין נ"כ שהעובר המעול כשיעזר בנו לא יעזר ולא ירחם^א ולא יחסר ממנו דין כלל, ואפילו בא להעזר בנכבד שבדברים והגדול שבהם, והוא אמרו מעם מזבחי תקחנו למות, הנה זה בא להעזר בהש"י ונתלה במה שהוא מיוחס לשמו ולא עזרו אצל צוה להסגירו ביד בעל הדין אשר ברח מלפניו, כ"ש מי שבא להושיע באיש מבני אדם שאין צריך להושיעו ולא לרחם עליו, שהרחמנות על העבריינים אכזריות היא על כל הברואים. אלו הם המדות השוות בלא ספק אשר הם סכלל חוקים ומשפטים צדיקים, ולא כמדות הסכלים אשר יחשבו למעלות שישונח האיש בהן על עזרו^ב ושמרו מי שיודמן עושק או עשוק כמו שהוא מפורש בדבריהם ושיריהם, א"כ כל מצוה שבאה בזה הכלל מבוארת העלה הלזה התועלת:

אפשר

פרק למ א ולא יחסר ממנו דין כלל. ר"ל שמי שיעשה איזה עול ראוי לדון את המחוייב לו לפי רשעו ולא יחסר לו את המחוייב לשעול לו כפי דינו, כי הרחמנות על אלו העבריינים אכזריות: ב ושמרו מי שיודמן עשוק או עשוק. ר"ל שמתוך חוסר הסכלים הוא שהם חסנו סכל מי שיזיל איזה אדם מן הפיתיה שהוא פועל וכבד ופזר, בין שזה האיש עושק ומחוסר ורשע או שיהיה כמסופר טענה בלא טענה, וזה פתח גמור כי החמלה על הכשפים אכזריות:

פרק

שם מוב

פרק למ אמנם הסוסים והגמלים אינם נמצאים על הרוב, והשתכל בשלל מדין לא תמצא מעבלי חיים רק בקר ולא: ותחזק בעמדה שמוטה, ולא ינטרף בעבור זה שיטענה שנה ויורענה שנה. ומהם חנינה בעבדים ובעניים כי יאל העבד בשנת השמטה והיוכל כמו שהיה ראשונה הוא שיהיה בן חורין, והשמטת כספים חנינה על העניים:

פרק

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מ

פרק מ המצות אשר כללם הכלל החמישי, הם אשר ספרנום בספר נזיקין, והם כלם נהמרת העול ופגוע ההוק, ולרוב האזהרה על מניעת ההוק חייב האדם בכל נוק שיבא ממנו או מסבת פעולתו ממה שאפשר לו לשמרו מהזיק, וזה חייבנו בנזקין שיבא מבהמותינו עד שנשמרם וכן אש ובור מפני שהם ממעשה האדם ואפשר לו לשמורם עד שלא יבא מהם נזק, וכל אל הדינים מן הדישר מה שאעיר עליו, זה ששן ורגל ברשות הרבים פטור, שהוא ענין שאי אפשר לשמרו ומה שיבא מהן מנוק נ"כ שם הוא מעט, ומי ששם דבר ברשות הרבים הוא שפועל בנפשו ונתן מסוגו לאכזר ואמנם יהיה חייב על השן והרגל בשדה הניק, אמנם הוק הקרן והדורסה לו אשר אפשר לשמרו בכל מקום וא"א להולכים ברשות הרבים להשמר מן הנזק ההוא בכל מקום אחד, ויש בו הפרש בין תם למועד, שאם יהיה המעשה ממי שלא הורגל בו יתחייב חצי נזק, ואם יהיה מעשה הנזק ממי שנמשך עליו ונודע בו יתחייב נזק שלם, (6) ושם דמי העבד בכלל חצי נזק בן הורין בכלל, שאתה תמצא ערכי אדם שמרובה בהן ששים שקלים ודמי העבד כסף שלשים שקלים, והיות הבהמה נזרעת כשתריות אדם, אינו לקחת דין ממנה כמו שירחיקו עלינו הצדוקים, אבל הוא לקחת הדין מבעליה, ומפני זה נאמר ליהנות בכשרה מפני שיפיל בעל הבהמה לשמרה, וידע שאם תהרג נדול או קמן בן חורין או עבד יפסיד דמיה על כל פנים, ואם תהיה מועדת יתחייב כופר מסוף על אברת דמיה, והיא הסבה בעצמה בהרית בהמה נרבעת, מפני שחרר בעל הבהמה בה וישמרה כשמרו אנשי ביתו שלא תעלם מעיניו, שחמלת בני אדם על ממונם כחמלתם על נפשם, וקצת בני אדם יגרל מסוגו על נפשו, א אמנם להשנות ביניהם הוא על הרוב, ולקחת אותנו לעבדים ואת המורינו, וממה שכלל אותו זה הכלל עוד, הוא הרית הרודף, זה הדין ר"ל שיהרג מי שישתול לעשות החטא קודם שיעשהו אינו מותר כלל אלא בשני המינין האלו, והוא רודף אחר חברו להרגו, ורודף אחר ערות אדם לגלותה, להיותה עול שא"א לתקן מעותו אחר היותו, אמנם שאר העבירות אשר בהן מיתת ב"ד כעבודה זרה ושבת אשר לא חוק בהן לזולתו, אבל הן דעות, לא יהרג בהם על המחשבה עד שיעשה, וכבר נודע שאסור תאור מפני החמדה והחמדה מפני הנזל הנה באורו ז"ל, ואמנם השב אבידה הענין בו מבואר, שעם היותו מדה מעולה בתקון הענינים הוא נ"כ ממה שתועלתו חוזרת חלילה, שאם לא יחזיר אברת זולתו לא יחזיר לו אברתו, כמו שאתה אם לא תכבד הורין לא יכבדך בניך, וכמו זה הרבה, אמנם היות רוצח בשגגה נולד, הוא להשקט נפש נולד הרם עד שלא ידאג מי שבא התקלה הזאת על ידו, ותלה חזרתו כמות האיש אשר הוא הנכבד שבבני אדם והאהוב לכל ישראל, שבוה תגזר דעת הנזאל אשר נהרג קרובו, שזה ענין מבעי לאדם כל מי שתקדו צרה, כשתבא נ"כ לזולתו כיצא בה או גדולה ממנה ימצא נחמה בזה על מקדו, ואין במקרה מות בני אדם אצלנו יותר גדול ממות בהן גדול. ואמנם ענלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וקני העיר ההיא מעידים עליהם השם שהם לא התרשלו בתקון הדרכים ובשמירתם ולתתיר כל שואל דרך, כי כמו שבא הפירוש בדברי ר"ל ולא נהרג זה מפני ששכחנו התקונים הכוללים¹ ואנחנו לא נדע מי הרגו, וא"א על הרוב עם החקירה וציאת הוקנים והעומדים ולקחת הענלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין ידע ההורג ויאמר מי שידעו או שמע ענינו או הורוהו על זה אמתלאות פלוני הוא ההורג, כי אחר שיעמוד אדם ויאמר אפילו אשה פלוני הרגו לא תערף הענלה, וכבר נודע שמי שידע ההורג וישתוק ממנו והם העידו השם על עצמם שלא ידעוהו יהיה בזה עונות גדולה ואשם גדול, א"כ אפילו אשה אם תדעוהו תאמר, ואחר שידוע הניעה התועלת, שאם לא יתגדוהו בית דין, המלך יתרגוהו

שיש

שם מ"ב

אמר

פרק מ או מסכת מה שזכרנו שבו כמו נכחותיו וכן אש ובור שרלו נעלו שישמרום עד שלא יבא מהם נזק כלל, וזה ששן ורגל ברשות הרבים פטור מפני שהוא ענין שאי אפשר לשמרו כי לכל יס רשות לסלך ברשות הרבים, ונ"כ שהנזק שיבא מהם הוא מעט: והנה תבאר בזה המקד ששם דברים גדולים הערך, למה רודף אחר חברו להרגו או אחר נערס מאורסה לכא עליה יכרה ולא

נמלא

פרק מ א אמנם להשנות ביניהם הוא מ"ל ר"ל קצת בני אדם יש שממנו חייב עליהם יותר מנוס, אמנם להשנות ממונם לנזקם ושיהיה בעיניהם זה שקול מה שיהיה רוב בני אדם בלא ספק, וזהו שאמר הפסוק ולקחת חסדו לעבדים ואת חסדו: וכל כמו ששם הפירוש בדברי ר"ל. ר"ל כלמסר לא ראוהו וסמטוהו בלא לזכר: ג ולחזנו לא נדע מי הרגו. הס דברי הקדמים:

כלמחלואת

קישקש

פרק מ (6) ושם דמי העבד בכלל, הרצון בין שיהיה עצום הגוף ויהא שוה אלף זה, ובין שיהיה פחות ויבא ואינו שוה אלא עשרים זה או פחות, דמי היו שלשים שקלים.

פרק

TEN

שם טוב

פרק מא' (5) ולא תסריד רעיוניך בהיותו עונשים הנה במסון. אמרו רבותינו בפרק החובל כי אמרו עין תחת עין אינו רוצה בו שישמא עיניו ולא שיתן מסון דמי עיט וכן בכל האברים, ואפשר לומר שלד וכולו לעשות למזיק ככח כפו עשהו לחברו ואם חלד חביונו וארלו אמרו

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מא

גג 53

ההוא בשוה, אשר ירשעו אלהים ישלם שנים לרעהו, רוצה לומר הדבר אשר לקח וילקח ממנו כיוצא בו, ודע כי כל אשר יהיה מן העבירה והחטא יותר נמצא ויותר קרוב להעשות דאזי שיהיה עונשו יותר קשה כדי שימנעו ממנו, והענין שאינו נמצא רק מעט עונשו יותר קל, ומפני זה היה תשלומי גונב צאן כפל תשלומי שאר הממלטלים, רוצה לומר תשלומי ארבעה, ובתנאי שהוציאם מתחת ידו במכר או ששחטם, מפני שמנהגם הוא על הרוב תמיד להיותם בשדות וא"א לשמורם כמו ששומרים הדברים שבתוך המדינה, ומפני זה מדרך הגונבים אותם שימיהו למכרם עד שלא יודעו אתם, או לשחוט אותה בעבור שתשתנה צורתם, ומפני זה היה עונש הענין הנמצא יותר גדול, ותשלומי גנבת הבקר הוסיף בו אחד מפני שגנבתו קלה יותר, כי הצאן ירעו מקובצים ואפשר לרועה לשומרם ויותר מה שאפשר לגנבם הוא כלילה, אמנם הבקר ירעו מפוזרים מאד, כבד נזכר זה בספר העבודת הנבטי"ה וא"א לרועה לשומרם ותרבה בהם הגנבה, וכן דין עדים וזממים שיעשה בהם כמו שחשבו לעשותו בשוה, אם חשבו להרוג ייהרגו, אם חשבו להכות יוכו, אם חשבו לחייב ממון יחויבו ממון בשוה, הכוונה בכל זה להשוות העונש והעבירה, וזהו הענין היות המשפטים צדיקים נ"כ, ואמנם היות הגזון לא יחויב לשלם דבר נוסף על צד הקנס, שהחושש אינו רק לכפרה על שבועת השקר אבל על גזלו אינו מוסף כלום, הוא מפני מיעוט מציאות הגזל, שגזל הגנבה יותר נמצא מן הגזל, שהגנבה אפשר בכל מקום והגזל א"א בתוך המדינה כי אם בקושי, ועוד שהגנבה אפשר בדברים הגלויים ובדברים המוצנעים והגזל א"א אלא בגנלה, ואפשר לאדם להשמר מן הגזל ולעמוד כנגדו וא"א כן עם הגנב, ועוד שהגזל ידוע ויבוקש וישתדל להוציא מידו מה שלקח והגנב אינו ידוע, ומפני אלו הסבות כלם חייבו הגנב קנס ולא חייבו הגזל קנס :

הקדמה דע שגזל העונש וחוק צערו וקטנותו וקלות סבלו, יהיה בבחינת ארבעה דברים. הראשון גזל החטא, שהפעולות שיבא מהם הפסד גדול עונשם גדול, והמעשים שהפסדם מועט עונשם מועט, והשני רוב המצאו, שהדבר שהוא נמצא יותר ראוי שימנע כעונש חוק, אמנם מה שימצא מעט, במעט מן העונש עם מיעוט המצאו יספיק במניעתו. והשלישי רוב ההסתה בדבר, שהענין שהאדם ניסת בו יותר, להיות התאוה מביאה אליו כוזה, או לרוב ההרגל, או שיש בהנחתו צער גדול בידוע שלא ימנע ממנו אלא על יראת דבר גדול. והרביעי קלות עשות המעשה ההוא בהסתר ובהעלם בענין שלא יריש בו זולתו, כי מניעת זה א"א אלא ביראת עונש גדול וחוק, ואחר זאת ההקדמה דע שסדר הענש בדברי התורה ארבע מעלות. מעלת חיוב מיתת בית דין, ומעלת "חיוב כרת", עם האמונה שזה החטא מן החמאים הגדולים, ומעלת חיוב מלקות, והוא ההכאה ברצועה, ולא יאמן בחטא ההוא שהוא מן החמאים הגדולים אבל הוא לאו לבד או מיתה בדי' שמים, ומעלת לא תעשה שאין בה מלקות, והיא כל לאו שאין בו מעשה, חוץ מנשבע, ומימר, בעבור מה שהוא חייב להאמינו מהגדלת השם יתעלה, ומימר, שלא יביא זה לבזות בקרבנות המיוחדות לשם יתעלה, ומקלל את חבירו בשם, להיות זוק הקלה להמון יותר גדולה מהזק שגופל בנוף, וחולל אלו מלאוין שאין בהן מעשה ההפסד שבא מאתם הוא מעט ואי אפשר נ"כ להיזכר ממנו מפני שהם דברים לבד, ואלו היה בו מלקות לא היה נמלט אדם מהבאת נכו כל השנה, ולא יצויר בהם ההתראה נ"כ. ובמספר ההכאות נ"כ יש חכמה, מפני שיש לתכליתם קצבה, ולאנשים אין קצבה, כי לא יכו כל איש אלא בשיעור סבלו, ותכלית ההכאה ארבעים ואפילו סובל מאד. אמנם חיוב מיתת ב"ד לא תמצא אותו בדבר מן המאכלות האסורות, מפני שאין בהם הפסד גדול ואין האדם ניסת בהן מאד כאשר הם נסתים בהנאת המשגל, ובקצת המאכלות כרת, כדם, לרוב תאותם וחריזותם לאכלו בזמן ההוא למין ממיני עבודה זרה כמו שהתבאר במסמ"ם, ומפני זה בא בו זה החוק הגדול. וכן בחלב יש בו כרת, למה שיהנו בו בני אדם וכבר נכד בו הקרבן להגדילו, וכן הכרת בחמץ הפסח, ואוכל ביום היום, למה שיש בו מן הצער, ולמה ששביא אליו מן האמונה שהם מעשים יחזקו דעות שהם פגות התורה, ר"ל יציאת מצרים ונפלאותיה, ואמונת התשובה כי ביום הזה יכפר עליכם וגו', וכן חייב כרת, בנותר, ופגול, ולטמא שאכל קדש, כמו שחייב באכילת החלב, הכונה להגדיל ענין הקרבן כמו שהתבאר, אבל מיתת בית דין תמצאה

אפדי

שם מבי

בפנים : ד מיוב כרת כו' והוא הפסדם בג' עונש. ר"ל כי כל כחחון, ובשעור ההוא כסוף מעלות חיוב מיתת ב"ד, וזה העונש הוא ניתן למעשים הגדולים, חוץ מנשבע למה שחייב להאמינו כגדלת השם ית' : ומפני זה כל החוק הגדול, ואמר ונתתי פני בנפש האוכלת לח הדם וסכרתי אותה מקרב עמה :

פרק

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מא

תמצאה בעניינים הגדולים, אם בהפסד אמונה או כחמא גדול, ר"ל, בע"ז, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, וכל מה שמביא לזה, ובשבת להיותו מקיים אמונת חדוש העולם, ובנביא השקר, וזקן ממרה, לרוב ההפסד הבא מהם, ומכה אביו ואמו ומקלל אביו, לרוב העוות שיש בו והיותו מפסיד סדר הבית אשר הוא החלק הראשון מן המדינה, אבל בן סורר ומורה, הוא בעבור מה שיעניע אליו מעניינו מפני שהוא עתיד להרוג על כל פנים, וגונב נפש מפני שהוא מביא אותו להריגה, וכן הבא במחתרת, אמנם הכנים עצמו להרוג כמו שבארנו ז"ל, ואלו השלשה רצוני לומר בן סורר ומורה, וגונב נפש ומכור, והבא במחתרת, בידוע שהם שופכי דמים בסוף. לא תמצא מיתת בית דין בדבר אחר אלא באלו הדברים הגדולים, ולא כל העריות במיתת ב"ד אלא מה שהוא מהן יותר קל להעשות ויותר נמצא ויותר מנונה ומכוער ומה שהאדם ניסח אליו יותר, ומה שאינו בן הוא בברית לבד, ולא כל מיני ע"ז ג"כ במיתת ב"ד אלא עקרי עבודתה, כמתפלל לה, ומתגבא בשמה, ומעביר באש, ואוב, וידעוני, ומכשף. ומבואר הוא שאחר שאי אפשר מבילתי עונשים ומשפמים, שא"א"כ מבילתי העמיד שופטים מפתורים בכל עיר ועיר, ואי אפשר מבילתי עדים, וא"א מבילתי מלך, שיפחדו וייראו ממנו וינסעו במינים רבים מן המניעה ויחזיקו יד השופטים ויסמוך אותם. הנה בארתי סבת כל המצות אשר ספרנום בספר שופטים, וצריך שנתעורר על מעט מהם שנזכרו שם לפי ענין זה המאמר, מזה מה שנתלה בזקן ממרה, ואמר, כי כאשר ידע השם יתעלה שמשפטי זאת התורה יצטרכו בכל זמן לפי התחלף המקומות והחדושים ולפי הנראה מן העניינים, להוסיף על קצתם ולגרוע מקצתם, הוזכר מן התוספת ומן המגרעות, ואמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, כי היה זה מביא להפסד סדרי התורה ולהאמין בה שאינה מאת השם, והותר ג"כ לחכמי כל דור, רצוני לומר ב"ד הגדול, לעשות קיימים כדי לקיים משפטי התורה האלו בעניינים שיהיו שונים לשמור התורה וישארו הסיינים ההם קיימים לנצח, כמ"ש ועשו סיני לתורה, וכן הותר להם ג"כ לבטל קצת מעשי התורה ולהתיר קצת הנזהר ממנו לפי ענין אחד ולפי מאורע אחד, אבל לא יעמידוהו לדורות כמו שביארנו בסדר פירוש המשנה בהוראת שעה, ובזאת ההנהגה תתמיד התורה האחת ויתנהג כל זמן ובכל מאורע כפי הצריך לו, ולו היה זה העיון החלקי נסגר לכל אחד מן החכמים, היו בני אדם נפסדים לרוב המחלוקת והסתבכות הדעות, והדוריר יתעלה שלא יעשו זה שאר החכמים אלא ב"ד הגדול לבד, וצוה להרוג מי שיחלוק עליהם, שאם יחלוק עליהם כל מעין, בטלה הכוונה המכוונת ובטלה התועלת. ודע שמעשי העבירות יהלך לד' חלקים, האחד מהם האנוס, השני השונן, ה' המויד, הרביעי העושה ביד רמה. אמנם האנוס כבר נאמר בו שלא יענשו ואין עליו חמא כלל, אחר יתעלה ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה הטא מות, ואמנם השונן יש בו חמא, כי אלו הפליג להתישב ולהזהר לא באה שגגה לידו, אלא שלא יענש כלל, ואמנם צריך כפרה ומפני זה מביא קרבן, וחלקה התורה בו בין יחיד הדיוט למלך וכהן גדול או מורה הלכה. ולמדנו מזה שכל עושה או מורה הלכה לפי השתכלותו, אם לא יהיה בית דין גדול או כהן גדול, הוא מכת המויד ואינו נמנה בכלל השוננים, ומפני זה יהרג זקן ממרה ואע"פ שעשה והורה לפי ראות עיניו, אבל ב"ד הגדול יש להם להורות כפי ראות עיניהם, ואם טעו נעשו שוננים כמו שאמר ית' ואם כל עדת ישראל ישנו ונו', ומפני זה העקר אמרו רבותינו ז"ל שגגת תלמוד עולה זדון, ר"ל כי המקצר בחכמה ויורה ויעשה כפי קצורו אמנם הוא כמויד, שאין דין מי שאכל חתיכת חלב הכליות והוא חושב שהוא חלב האליה, כמי שאכל חלב הכליות והוא יודע שהחלב הכליות הוא אלא שאינו יודע שחלב הכליות הוא מן החלב האסור, שזה אף על פי שמקריב קרבן חלב קרוב למויד, (3) זה אם הוא עושה מעשה לבד, אבל המורה הלכה לפי השתכלותו או מויד בלי ספק, שלא נצל הכתוב כחמא ההוראה במעגל שגגה אלא לב"ד הגדול לבד, אבל המויד יתחייב הדין הכתוב, או מיתת ב"ד, או מלקות, או מכת מרדות על לאוין שאין לוקין עליהם, או חיוב ממון, אבל העבירות ההם שהשוה בהן בין שונן למויד הוא לרוב המצאם בקלות, להיותן דברים בעלמא שאין בהן מעשה, ר"ל שבועת העדות, ושבועת הפקדון, וכן שפה חרופה יקל ענינה לרוב מציאותה, מפני שהיא משולחת בהפקר, שאינה לא שפה נמורה ולא בת חורין נמורה ולא אשת איש נמורה, כמו שבארה הקבלה בפירוש זאת המצוה. אבל העושה ביד רמה הוא המויד שיעיז פניו ויעבור כפרהסיא, שזה אינו עובר לתאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד, אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה, מפני זה אמר את ה' הוא מגדף, והוא יהרג כלא ספק, ולא יעשה זה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה, ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז הכתוב מדבר, מפני שהוא

קרישקש

יחיה העונש שזה כשוח: (3) זה אם הוא עושה מעשה לבד, פירוש כשאלו חלבי הכליות והוא אינו יודע שאסור לאכלו הוא קרוב למויד:

פרק

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מא מב

חולק על פנות התורה, ה' כי לא עבד אדם כוכב כלל, אלא מי שהאמין בו הקדמות, כמו שכארנו בתכוננו פעמים, וכן הוא הדין אצלי בכל עבירה שיראה ממנה סתירת התורה או המחלוקת כנגדה, ואפילו אכל אדם מישראל בשר בחלב או לבש שעמנו, או הקיף פאת הראש, לבזון התורה מפני דעת שיתבאר ממנו שאינו מאמין שזאת התורה אמת, הוא אצלי הנאמר עליו את ה' הוא מדרג ויהרג מיתת כפירה לא מיתת עונש כאנשי עיר הנדחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש, ולזה ממונם כשרפה ואינו לירושיהם כשאר הרוגי בית דין. וכן אני אומר בעדה מישראל שזרז לעבור על אי זו מצוה שתהיה ועשו אותה ביד רמה ייהרגו כולם, וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבא בהם, ויאמר כל העדה לעלות עליהם לצבא, ואחר כן באר להם בשעת ההתראה שהם כבר כפרו בהסכימם על העבירה ההיא וכפרו בתורה כלה, והוא אמרם להם לשוב היום מאחרי ה', והשיבו הם ג"כ אם במרד וגו', והעלה בידך אלו העקרים ג"כ בעונשים. וממה שכלל אותו ג"כ ספר שופטים למחות את זכר עמלק, שכמו שיענש האדם האחר, ראוי שתענש המשפחה האחת, והוא האומה האחת, כעבור שישמעו שאר המשפחות וייראו ולא יתילו בהפסד, כי יאמרו שמא יעשה בנו מה שנעשה בבני פלוני, עד שאם יולד בהם איש רע מפסיד אשר לא יחוש לרעת נפשו ולא יסתכל ברע שיעשו, לא ימצא עוזר ממשפחתו שיעזרהו על דעותיו שירצה לעשותם, עמלק אשר התחיל להלחם בסוף אמר למחות זכרו בסוף, ועמון ומואב שעשו מה שעשו דרך כילות וגרמו הזק בערמה, נענשו להרחיקם מן החתן ושיתרחק האדם מאהבתם לא דבר אחר, כל אלו העניינים שיער אלהי לעונשין שלא יהיה בו לא תוספת ולא חסרון אלא כמו שבאר יתעלה כדי רשעתו, וממה שכלל אותו זה הספר התקנת יד ויתר, כי מכונת זאת התורה כמו שהודעתין הנקין והזהר מן הלכלוכין והמאוסין ושלא יהיה האדם כבהמות, ובזאת הכונה ג"כ חזק האמנת הנלחמים באלו המעשים שהשכינה שורה ביניהם, כמו שאמר בסכת זה, כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך, ונלגל ענין אחר ואמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך, להזהיר ולהפחיד ממה שהוא ידוע מונח אנשי החיל במחנה שיאריך עמדם הוין לבתיהם, וצונו יתברך בפעולות שיוכיחו אותנו שהשכינה שורה בתוכנו מפני שנצל מן המעשים ההם, ואמר והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, עד שבעל קרי צוה להוציאו מן המחנה עד שיערוב שמשו ואחר יבא אל המחנה, עד שיהיה בלב כל אדם שהמחנה כמקדש ה', ושאינו כמחנות הגוים להפסד ולעבירות והזיק וזולתם וקחת ממנום לא לדבר אחר, אבל כוונתנו אנחנו הישיר בני אדם לעבודת השם ומדר ענייניהם, כבר הודעתין שאני אסגן אתן סכת הנראה מן הכתוב. וממה שכלל אותו ג"כ זה הספר דין אשת יפת תאר, וידעת אמרם לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, ועם זה יש בכלל זאת המצוה מן המדות הטובות שצריך שיתנהגו בהם החשובים מה שאעיר עליו, והוא שאע"פ שנבר יצרו עליו ולא יוכל לסבול ולכונן את יצרו, צריך שייחדנה במקום נסתר, והוא אמרו אל תוך ביתך, ואין מותר לו שילהצנה במלחמה, כמו שבארנו שם שאין מותר לבעולה פעם שנייה עד שינוח אבלה ותשקוט דאגתה, ואין מונעין אותה מהתאבל ומן הבכי ולא מהמגע מן הרחיצה, כמו שכתוב ובכתה את אביה ואת אמה, כי לבעלי האבל מנוחה בבכיה ועוררם אבלם עד שיהלשו כחות הגופנים מסבול המקרה ההוא הנפשי, כמו שלבעלי השמחה מנוחה במיני השחוק, ומפני זה המלה התורה עליה ושם הירשות בידה מכל זה עד שתלאה מן הבכי ומן האבל, וכבר ידעת שהוא בעלה בניוזה, וכן כל השלשים יום תחזיק בתורתה בפרהסיא ואפילו בע"ז ולא יחלקו עליה כאמונה עד הזמן ההוא, ועם זה אם לא ישיבנה אל חקי התורה לא תמכר ולא יעבד בה, הנה שמרה התורה קרבת המשגל ואע"פ שהיא בקצת מרי, ר"ל היותה אז נזויה, ועם זה אמר לא תתעמר בה תחת אשר ענינה, הנה התבאר מה שבאלה המצות מן המדות הטובות והתבארו סכות כל מצות זה הספר:

פרק מב המצות אשר כלל אותם הכלל השביעי, והם דיני ממונות אשר ספרנום בקצת ספר המשפטים וקצת ספר קנין וסבתם מבוארת, וזה שהם שיעור משפטי יושר בעסקים חתונות בין בני אדם בהכרח, ושיעור העוסקים זה את זה להועיל כל אחד את חבירו לא שיכזב האחד משני העוסקים לדבות חלקו בכל ושיהיה הוא המרויח מכל צד. תחלת זה שלא יהיה שום אונאה במכר אלא הריח הנהוג הדידוע, והניח בהם תנאים שיתקיים בהם המכר, והזהיר אפילו מאונאת דברים כמו שרוע, ואחר כך דין ארכעה שומרים, ואפני היושר בו מבואר, והוא ששומר אפויה

ה' כי לא עבד אדם כוכב כלל מי שהאמין בו הקדמות. ואמר כרז ועלה נידק אלו העקרים, וסמכת כי הסעקרים ר"ל כי מי שעובד הכוכב משכססס יתכרך רוח כנגלל וחס ק יתחייב מזה קדמות העולם, וכמו שכתב הרב נפרק כ"ח זה לענין, ולזה הלשון סלג"ס כולם קדמות העולם, שסמכים חלום הוא כחלום

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מב

חנם, שאין תועלת לו כלל כזה הענין, ואמנם הוא נוטל חסד, הוא פטור מן הכל, וכל נזק שיארע הוא מכיס בעל המסון, ושואל, שהתועלת כולה שלו ^א ובעל המסון הוא הנוטל אותו חייב בכל, וכל הנזקים המתחדשים הוא מכיס השומר, אבל נושא שכר, והשוכר, כל אחד משניהם ר"ל השומר ובעל המסון משתתפים בתועלת, ולזה נחלקו הנזקים בין שניהם, מה שיבא מנזק מפני מעוט השמירה הוא מכיס השומר, והוא ננכה ואכדה, כי הננכה והאכדה באה מפני שלא שמר שמירה מעולה, והנזקים שאין תחבולה למנועם היא שבורה ושבויה ומתה, הם מכיס בעל המסון, ואחר כן הפליג בחמלת השכירים לעניים, ואמר ^ב למהר שכרם ושלא יזנו אותם בדבר מדינם, ר"ל שינתן לו כפי עבודתו, ומן הרחמנות עליו שלא ימנע ^ג ואפילו הבהמה מלאכול ממה שהם עושים בו מן המזונות כפי משפטי זאת המצוה. ומדיני מסונות נ"כ הירושות, והם מדה מעולה ר"ל שלא ימנע האדם טוב ממי שהוא ראוי לו, ואחר שהוא הולך למות שלא יקנא ביושריו ולא יפור ממונו, אבל יניחהו למי שהוא יותר ראוי לו מכל בני אדם, והוא הקרוב לו יותר לשארו הקרוב אליו ממשפחתו, וכבר באר שהבן קודם ואח"כ הבת ואח"כ האח ואח"כ אחי אביו, כמו שהוא ידוע, ויכבר הגדול שבבניו מפני שאהבתו קודמת, ולא ימשך אחר תאוותו, לא יוכל לכבד את בן האהובה וגו', וזאת המדה תשמרה ותחזקה זאת התורה הישרה מאד, ר"ל נשיאת פני הקרובים והמיב להם, כמו ^ד שאמר הנביא ועובר שארו אבירי, ודברי התורה בצדקות לאחיד לענייך וגו', והחבמים ז"ל משבחים מאד מדת האדם שיהיה מקרב את קרוביו ^ה ונושא את בת אחותו, וכבר הודיעתנו התורה בזאת המדה הפלגה גדולה מאד, והוא שהאדם צריך לישא פנים לקרוביו ולקרוב מאד כל מי שיש לו עמו אחוה. ואפילו חטא לו והמסו, ואפילו היה הקרוב ההוא בתכלית ההפסד אי אפשר לו מכלתי שישא פנים לקרובו, אמר יתעלה לא תתעב אדומי וגו', כן כל מי שהצטרפת אליו יום אחד וכל מי שקבלת ממנו תועלת ומצאתו בעת צרה, ואע"פ שהרע לך אחר כן צריך שתזכור לו מה שקדם, אמר יתעלה לא תתעב מצרי כי נר היית בארצו, וכבר התפרסם רוב מה שהרעו אותנו המצריים אחר כן, ראה כמה מדות טובות לסדנו מאלו המצות, ושני אלו אינם מזה הכלל השביעי, אבל מפני נשיאת פני הקרובים בירושות התגלגל בנו המאמר למצרי ואדומי :

פרק מג המצות אשר כלל אותם הכלל השמיני הם אשר ספרנום בספר זמנים, וסבת כולם מבוארת בתורה מלבד מעט, אמנם ענין השבת ^א מעמו מפורסם ואין צורך לביאור, ^ב כבר נודע מה שבו מהמנוחה עד שיהיה שביעית חיי האדם בהנאה ובמנוחה מן העמל והמורה שלא ימלא ממנו קטן וגדול, עם מה שמתמיד ומקיים הדעת הנכבד מאד לדורות, והיא האמונה בחדוש העולם. וענין צום כפור נ"כ סבתו מבוארת, שהוא נותן דעת התשובה, והוא היום שירד בו איון הנביאים בלחות שניות ובשרם בסליחת חטאם הגדול, והיה היום ההוא לנצח יום תשובה ועבודה נמורה, ולזה נאסרה בו כל הנאה גשמיית וכל מורה ותועלת הניף, ר"ל המלאכות אין עושים בו קדושים, ר"ל שיהיה בחטאיו יושב מהם. אבל היום המובנים הם כלם לשמחה ולקבוצים שיש להם הנאה שבני אדם צריכים אליהם ברוב, ויש מהם תועלת נ"כ בענין האהבה שצריך שתהיה בין בני אדם בקבוצים המדיניים, ויהוד הימים ההם יש לו סבה, פסח, ענינו מפורסם, והיותו שכעה ימים, מפני שהקף השבעה ימים הוא הקף בינוני (ה) בין היום השמיני והחדש הירחי, וכבר ידעת ^ג שלזה ההקף מבוא גדול בענינים

שם טוב

אפודי

פרק מג וענין נוס כפור סבתו מבוארת כו, והוא הכרחי, שהתשובה לקיום נפשיותו ולקיום העולם, והתורה

לא תעשוק שכר שכיר: ג. ואפילו הבהמה מלאכול. כמאמר לא תחטום עור נדישו: ד. שאלה הנביא. שאלה כמסר מפני: ה. ונושא את בת אחותו. אמר ז"ל כמסר נדרים ולקחו עומדים לעד זה הנושא את בת אחותו:

פרק מג א טעמו מפורסם, והוא לחקוה בנפשנו אמונת החדוש: ב. כבר נודע מה שבו מן המעשה, ר"ל ויש בו טעם אחר והוא שהיה האדם שביעית חיי נח במנוחה וילמוד המורה וסמנות: ג. שאלה הסקף מבוא גדול בענינים

קריקש

פרק מג (ה) בין היום השמיני והחדש הירחי. מירש ר' לוי כי להיות החדש הירחי נחלק לשביעיות ולחיות השמש מושל תחלת יום ראשון וחזור תחילת משבעה לשבעה בכל יום ראשון, מירש אחר כי חשבון השבעה מונה הרש הירח ושנה החמה שהם שביעיות בקירוב, מירש אחר והוא הנכון כי החדש הירחי ר"ל סבוב הירח לגלגל המולדת ושבו

האחר

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מג

בענינים המבעיים, וכן הוא עוד בענינים התוריים, כי התורה תתדמה בטבע תמיד י' יתשלים הענינים המבעיים על צד אחד, י' כי הטבע אינו בעל מחשבה והשתכלות, י' והתורה שיעור והנהגת השם שחנן השכל לכל בעל שכל, ואין זה כונת הפרק ונשוב למה שאנחנו עתה בו, ושבועות, הוא יום מתן תורה, ולהגדיל היום ההוא נמנו הימים מן המועד הראשון אליו, כמי שממתין בו הנאמן שבאוהביו ושהוא מונה היום וגם השעות, והא' היא סבת ספירת העומר מיום צאתנו ממצרים עד יום מתן תורה, שהוא היה הכונה והתכלית ביציאתם באמרו ואביא אתכם אלי, ולא י' היה המראה הגדול ההוא אלא יום אחד, כן זכרנו בכל שנה יום אחד, אבל אכילת מצה אילו היה יום אחד לא היינו מרגישים בו ולא היה מתבאר ענינו, כי הרבה פעמים יאכל האדם מין אחד מן המאכלים שני ימים או שלשה, ואמנם יתבאר ענינו ויתפרסם בהתמיר אכילתו היקף שלם. כן ראש השנה יום אחד, מפני שהוא יום תשובה והערת בני אדם משכחתם, ומפני זה י' יתקע בו בשופר כמו שבארנו במשנה תורה, וכאלו הוא הצעה ופתיחה ליום הצום, כמו שהוא מפורסם בקבלת האומה מענין עשרת ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים. ואמנם סבות אשר הכונה בו הששון והשמחה הוא שבעת ימים מפני שיתפרסם הענין, והיותו בזה הפרק הנה בארה התורה סבתו, באספך מן השדה, ר"ל עת המנוחה והפנאי מן העסקים ההכרחיים, וכבר זכר אריסטו במאמר התשיעי מספר המדות שכן היה הענין מפורסם באומות מקדם, אמר בזה הלשון, הקרבנות הקדומים והקבוצים היו אחרי אסוף התבואות והפירות כאלו היו הקרבנות מפני הרוחה זהו לשונו, ועוד ששיבת הסוכה בעת ההיא אפשר לסבלה, אין חום גדול ב' ולא מזר מצער. ושני המועדים האלה, רוצה לומר, סוכות, ופסח, מלמדים דעות ומדות, אמנם הדעת בפסח, הזכרת אותות מצרים והתמדתם לדורות, אמנם הדעת בסוכות, להתמיר זכר אותות המדבר לדורות, אמנם המדות הוא שיהיה האדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה, בעבור שירבה להודות להשם ושילמוד מדת ענוה ושפלות, יאכל מצה ומרור בפסח לזכור מה שאירע לנו, וכן יצא מן הבתים לשכון בסכות כמו שיעשו השרויים בצער שוכני המדברות, לזכור שכן היה עניננו בתחלה, כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו', ונעתקנו מן הענין ההוא לשכון בבתיים המצוירים במקום הטוב שבארץ והשמן שבה בחטר השם וביעדיו לאבותינו, בעבור שהיו אנשים שלמים בדעותם ומדותם, ר"ל אברהם יצחק ויעקב, שזה ג"כ הוא ממה שהתורה תלויה עליו, ר"ל שכל

שם טוב

אפודי

והתורה שיעור שכלי והנהגת השם ית' אשר חנן השכל, וכל בעל שכל יחוייב שהנהגתו תהיה הנהגתו שלמה, הרצון בזה שהאדם אם שהוא נמצא טבעי לא תשלימו הטבע שיהיה לו מדות מעולות ומעלות שכליות כי הטבע אינו בעל מחשבה והשתכלות להשלים, ומה שחסר הטבע בא התורה האלהית ומשלמת השכל צנתינת הדעות אמתיות ודקות בדרך קבלה מושכת אל מעלות המדות אשר גם יגיע אל המעלות השכליות: אמנם תקיעת שופר הוא הערת בני אדם משנתם, כמו שציאר הרב במשנה תורה עורו משנתכם עורו הקינו משנתכם שהוא העסק בהכלי פעולם שתרדמת השם נפלה עליכם וזכרו נפשותיכם ולפני מי אתם עתידין ליתן דין וחשבון: ואמר הרב שמאמר אריסטו הוא במאמר התשיעי ואנחנו לא נמצא אותו אלא בשמיני, אמר בזה הלשון הקרבנות הקדומים והקבוצים היו אחר האסוף התבואות והפירות, ולכן היה נעשה הסוכות בזה הזמן והקרבנות הנעשות בו יותר מאשר מועדים: שזה ג"כ הוא יתד שהתורה תלויה בו. והבן אמרו ממה שהתורה תלויה

בענינים המבעיים. ר"ל שבהקף שבעת ימים יוקסו ז' כוכבי לכת. ואיזה פעל טבעי שימלא יתבאר ענינו חנן השבעה ימים: ד ותשלים הענינים המבעיים. וכבר ציאר זה הרב בפרק מ' משני, וכן כל כיוצא בזה, והמשל שהתורה משלמת השכל אשר צנתינת דעות אמתיות ודקות בדרך קבלה ומושכת אל מעלות המדות אשר גם יגיע אל מעלות שכליות: ה כי הטבע אינו בעל מחשבה והשתכלות. ר"ל מפני מה אני אומר לך שהתורה תשלים הענינים המבעיים והענינים המבעיים בעצמם אינם משלימים עצמם, ואומר לפי שהטבע אינו יכול להשלים עצמו כי אינו יודע כמה שיפעל ואינו בעל שכל ולא בעל מחשבה והשתכלות, ולפיכך התורה משלימה: ו והתורה שיעור והנהגת השם יתעלה אשר חנן וכו'. רצה לומר והתורה היא המשלמת חסרון הטבע כי הוא שיעור אלהי והיא הנהגת השם יתעלה הסדור, כי כפי אשר השכיל הנביא מסדורו יתבאר באה הנהגתו ומקונו לעם ונותן להם סדור דומה לסדור אשר נאסף עלמותו ית' אשר הוא יתעלה חונן ונותן שכל לכל בעל שכל, כאלו תאמר השם ית' לו השכל הפועל באמצעות הבעל המהשגה וההשתכלות והוא הנביא האמתי, ועל כן תשלים הענינים המבעיים, ועל זה רמז הרב הנה ואמר אין זה כונת הפרק: ז המראה הגדול ההוא אלא יום אחד. ר"ל

והוא יום מתן תורה: ח יתקע בו בשופר כמו שציארנו. ר"ל ששם אמר הרב עורו ישינים עורו הקינו מחרדמתכם וזכירו את בוראכם וכו': ט ולא מער מצער, ר"ל שהמער בזמן ההוא אינו מצער את האדם כי אינו קר כל כך ואין בו רבוי

קרישקש

והכל הולך בשביעיות בקרוב, ואמר במורה המורה בשם אבן סינא וראשון הגדרים היום והלילה, ואחר כך השבוע גדר גדרה אותה הלכנה ברובע הגלגל ואח"כ החדש היא הקפה תשלם בין הלכנה ובין השמש ואח"כ השנה, והעתקת חריו"י היום הטבעי, וכן לשון המורה בערבי אל יום אל טבעי:

פרק

האחר וכן השלישי וכן הרביעי ובה יהיה הקפה שלמה, וכן השמש עושה ז' הקפים בשבוע ראשון מעת המולד ובשבוע השני שבעה הקפים אחרים, וכן בשבוע השלישי ובשבוע רביעי, נמצא עת הבורה בכל חדש וחדש בשלם בשביעיות בקירוב, וזה כי הלכנה תשלם הקפתה בכ"ז יום ז' שעות ומ"ג רגעים ואינה מתחברת לשמש עד כ"ט יום ומהצה תשצ"ג הלכים

מורה נבוכים חלק שלישי פרק כג

שכל טוב שהטיב השם לנו וייטיב, אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו, מפני ששמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, אבל צאתנו מסכות למועד שני ר"ל שמיני חג העצרת, הוא להשלים בו מן השמחות מה שאי אפשר לעשותו בסכות אלא בבתים הרחבים ובבנינים, אמנם ארבעה מינים שבלולב כבר זכרו ז"ל בו קצת סבה על צד הדרשות שדרבם ידוע למי שהבין דרכיהם, וזה שהם אצלם בדמות מליצת השיר, לא שהדבר ההוא הוא ענין הפסוק ההוא, ונחלקו בני אדם בדרשות לשני חלקים, החלק האחד, ידמה שהם אמרום על צד באור ענין הפסוק ההוא, והחלק השני, הוא מבזה אותם ויחשבה לשחוק אחר שהוא מבואר נגלה שאין זה ענין הפסוק, והחלק הראשון נלחם ונתגבר לאמת דרשות לפי מחשבתו ולשמרם ויחשוב שהם ענין הפסוק, ושמשפט הדרשות כמשפט הדינין המקובלים, ולא הבינה אחת משתי הכתות שהם על צד מליצת השיר אשר לא יספק ענינם על בעל שכל, והתפרסם הדרך ההוא בזמן ההוא, והיו עושים אותה הכל כמה שיעשו המשווררים מזמרי השיר, אמרו רז"ל תני בר קפרא ויתר תהיה לך על אונך, אל תקרי אונך אלא אונך, מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו, ואני תמיה אם זה התנא אצל אלו הסכלים כן יחשוב בפירוש זה הפסוק, ושואת היא כונת זאת המצוה, ושהיתר הוא האצבע, ואונך הם האזנים, אני חושב שאחד ממי ששכלו שלם יחשב זה, אבל היא מליצת שיר נאה מאד, הוזהיר בה על מדה טובה, והוא כי כמו שאסור לומר דבר מגונה, כן אסור לשמעו, וסמך זה לפסוק על צד המשל השיר, וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כך אלא כך, זהו ענינו, וכבר יצאתי מן הכונה אלא שהיא תועלת יצטרך אליה כל בעל שכל מאנשי התורה הרבנים, ואשוב אל סדר דברינו, והנראה לי בארבעת מינים שבלולב, שהם שמחה בצאתם מן המדבר אשר היה לא בוקים זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות, אל מקום האילנות נותני פרי והנהרות, ולקח לזכרון זה הנאה שבפירות האדמה, והטוב שבריהו, והיפה שבעלין, והטוב שבעשבים ג"כ, ר"ל ערבי נחל, ואלו הארבעה מינים הם אשר קבצו שלשת הדברים האלה, האחד מהם, רוב מציאותם בארץ ישראל בעת ההיא והיה כל אדם יכול למצאם, והענין השני, טוב מראה ורעננותם ויש בהם טובים בריהם והם אתרוג והדס, אבל לולב וערבה אין להם ריח לא טוב ולא רע, והענין השלישי, עמדם על לחותם ורעננותם בשבעה ימים, מה שאי אפשר זה באפרסקים ורמונים ובאספרגל ובאגס וכיוצא בהן:

פרק

אשרי

שם טוב

רבי על הרוב: י שהם אצלם כדמות מליצת השיר, ר"ל שרז"ל כשמזכירין איזה פסוק על אי זה מדרש שידרשו אין כונתם שיהיה כונת הפסוק מה שיפרשו בו, אצל הוא כדמות מליצת השיר ואסמכתא:

פרק

רשעים ונידונים בצואה רותחת, אחר כי אין דבר יותר מאוס מהיותו רשע וכל רשע הוא סכל לא ידעו ולא יבינו, כי החכמים הבינו פשוטי הקרא יותר מהכל: אני חושב שאחד משלמי השכל יחשב זה אצל הוא מליצת השיר, כי אפילו הרשעים לא יבינו שהחכמים ז"ל יבינו זה בזה הפסוק כי זה יהיה הפך זאת המצוה, וגם הצוערים לרוב סכלותם המקיימים דברי החכמים וחידותם לא יבינו שזה כונת זה המצוה, אצל הוא מליצת שיר נאה מאד הזכיר זה על מדה טובה, והוא כי כמו שאסור לומר דבר מגונה כן אסור לשמוע וסמכו זה לפסוק על צד המשל השיר, וכן כל מי שיאמר בדרשות אל תקרי כך אלא כך זה ענינו, וג"כ ראוי שתבין זה בשאר בדרשות אך שלא יאמר אל תקרי כך אלא כך, ומה שאמרו לולב זה הקב"ה הוא גם כן נאמר על צד המליצה, כי יחשוב העובד כי המקיים מצות ארבע מינים הוא אהוב למעלה כמו שאמרו ויקחו לי כזיכור אתם לוקחים לי לא מה שיחשבו הצוערים לרוב סכלותם כי הלולב הוא רמו להקב"ה וכן שאר המינים: ואמר הרב סבת ארבע מינים שבלולב הוא אשר בעבור זאתם מן המדבר אשר היה לא מקום זרע ותאנה ורמון ומים אין לשתות אל מקום האילנות נותני פרי והנהרות ויזכרו מה שהיה להם מקודם וישמחו בזה הטוב המגיע להם, כי כבר אמרנו כי הסוכות הוא זכר לעוני, ואלו הארבע מינים זכר שנעתקנו מזה הענין אל מקום הטוב שצארץ השמן וישמחו בזה במאד וידו לשם:

אמר שם טוב ראיתי רבים שדמו כנפסם שהם חכמים מחוכמים שאומרים שטעה הרב בזה טעות גדול עד שחשבו שהוא כפירה, וכן גם כן חשבו ברבים מהטעמים אשר נתן למצות, ואמרו אם היה הדבר כמו שאמר הרב למה בלא דקדוקים ופרטים בזה המצוה, כמו שאמרו נחלקה הפיומת פסולה וכן העלתה חזו"ת, וכן שאר הדקדוקים יהיו לבטלה וללא תועלת אצל יהיו לעמל ועורר, וכן הדקדוקים שזמו בשופר נקב נסדק לארכו או לרחבו וכן כל שאר הפרטים, והתשובה בזה כי אחר שהש"י צוה באלה המצות ראוי שיוגבלו שיהיו על צד יותר טוב שאיפשר שיהיה, והכן זה כי הוא כפלא. ולא בעבור זה אני גוזר כי הטעמים אשר נתן הרב במצות הוא אמת כי איפשר שהיו להם טעמים נפלאים יותר ממה שאמר הרב ולא הגיע דעתנו לדעת אותם עד שיבא מורה נבוכים, ואיפשר ג"כ שיהיה מה שאמר הרב אמת, כי כבר אמרו ז"ל למה לא נתגלו טעמיהן של מצות כדי שלא יוללו בהם עמי הארץ כמו שעשה שלמה, ואל יהי קל בעיניך הטעם שאמר הרב בארבע מינים, כי כשיזכור אדם מאין יצא או מאין בא מארץ ערבה ושומה

אל

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מד מה

פרק מד המצות אשר כלל אותם הכלל התשיעי, הם המצות אשר ספרנום בספר אהבה, וסבת כלם מבוארת, רצוני לומר שכוונת העבודות ההם זכרון השם תמיד ויראתו ואהבתו ושמירת המצות כולן, ושיאמץ בשם ית' א מה שהוא הכרחי לכל בעל דת שיאמינהו, והם התפלה וקריאת שמע וברכת המזון ומה שנדבק בהן, וברכת כהנים ותפילין ומוצה וציצית וקנות ספר תורה וקרות בו לעתים, כל אלו הם מעשים שילמדו דעות מועילות, והכל מבואר נגלה אינו צריך לדברים, (אחר) מפני שהוא כפל דברים לא דבר אחר:

פרק מה המצות אשר כלל אותם הכלל העשירי, הם אשר ספרנום בהלכות בית הבחירה והלכות כלי המקדש והעובדים בו והלכות ביאת המקדש, וכבר הגדנו תועלת זה הכלל על דרך כלל, וידוע שעובדי ע"ז היו מכוונים לבנות היכליהן ולהעמיד צלמיהם במקום הגבוה שימצא שם על ההרים הרמים, ולזה בחר אברהם אבינו ע"ה הר המוריה בהיותו הגבוה שבהרים אשר שם ופרסם שם ביחוד ה', ויחד המערב שקודש הקדשים במערב, והוא ענין אמרם שכינה במערב, ובארז רבותינו ז"ל בנמרא יומא שאברהם אבינו יחד המערב ר"ל בית קדש הקדשים, וסבת זה אצלי שמפני שהיה הדעת מפורסם אז בעולם עבודת השמש ושהוא האלוה, אין ספק שבני אדם היו כלם פונים למזרח, מפני זה פנה אברהם אבינו למערב בהר המוריה ר"ל במקדש עד שישים אחוריו לשמש, הלא תראה ישראל בעת כופרם ושובם לדעות הקודמות הרעות ההם, מה עשו, אחוריהם אל היכל השם ופניהם קדמה והם משתהוים קדמה לשמש, א והבן זאת הפליאה, ואין ספק אצלי ג"כ שהמקום אשר יחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים, שאברהם צוה אותם שיהיה בית עבודה כמו שבאר המתרגם ואמר, ופלת וצלי אברהם תמן באתרא ההוא, ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא וכו', ב ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט, אבל רמז אליו ואמר אל המקום אשר יבחר ה' ונ', יש בו אצלי שלש חכמות, האחת מהן, שלא יחזיקו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה. והשנית, שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול וישחיתוהו בכל יכלתם. והשלישית, והיא החזקה שבהם, שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו, והיה נופל עליו מן המחלוקת והקטטה כמו שנפל בבקשת הכהונה, ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך שיצוה לבנותו ותסתלק המחלוקת, כמו שבארנו בספר שופטים וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לכוכבים והיו משימים בהיכל ההוא הצורה שהיו מסכימים לעבודה, ר"ל צורה מיוחדת לכוכב אחד או לגלגל אחד, וצונו אנחנו שנבנה היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארץ שיש בו שני לוחות אבנים שבהן אנכי ולא יהיה לך, וכבר נודע שפנת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה, שאם אין נביא אין תורה והנביא לא תבואה הנבואה רק באמצעות מלאך, ויקרא מלאך ה', ויאמר לה מלאך ה', זה הרבה מלספור, עד שמישה רבינו תחלת נבואתו היה במלאך, וירא אליו מלאך ה' בלבת אש, הנה התבאר שאמונת מציאות המלאכים קודמת לאמונת הנבואה, ואמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה, וכאשר סכלו אנשי הצאב"ה מציאות השם יתעלה, וחשבו שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגוהו העדר כלל הוא הגלגל וכוכביו, ושכחות שופעות ממנו על הצלמים וקצת האילנות רצוני לומר האשרות, השבו שהצלמים והאילנות הם אשר ישימו דברי הנבואה בפי הנביאים וידברו עמם בחזון ויודיעו אותם מה שיועיל ומה שחיק, כמו שבארתי לך מדעתם בנביאי הבעל ובנביאי האשרה, וכאשר התבאר האמת לחכמים ונודע במופת שיש נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף, והוא האל האמתי ושהוא אחד, ושיש ג"כ נמצאות אחרות נבדלות שאינם גופות והוא ששפע עליהם טובו ואורו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו, ואלו הנמצאות כולם הם זולת הגלגל וכוכביו, נודע

שם טוב

אפודי

אל ארץ שיש בה כל טוב וארץ טובה ורחבה, וכיר גודל מעלת השם ויצוה להיות ספל וענו לפניו וישמח בעבודתו ולשרתו וישאל ממנו כל שאלותיו, כמו שנאמר השקיפה ממעון קדשך. ואלו הדברים עם שהם קטני ערך נגד הרצנים הם גדולי הערך ליושבים לפני ה'.

פרק מה ולזה נמר אברהם אבינו הר המוריה בהיותו גבוה שבהרים, כי כל מה שתוכל התורה להשאיר הנכונ ולשא פנים למנהג כ"ש אס יס בו כל הדור לשם ישאירה וכלכד שלא ימצא בו הסתמכות בע"ז: וגשים

בו הארץ שיש בהם אנכי ולא יהיה לך ויתקיים מציאות השם ית' והרחקת ע"ז והרחקת השניות, וזה טעם המקדש והארץ והלוחות, ונתן טעם הרב לכוכבים וזה אמרו וכבר נודע וכו'.

אמר

פרק מד א מה שהוא הכרחי לכל בעל דת שיאמינהו, הסתכל אמרו מה שהוא הכרחי וכבר כתב

כבר ז"ל קצת חמומת הכרחיות בס' כ"ח מזה ההלק:

פרק מה א והבן זאת הפליאה. ר"ל שחורגו הקדושה קפנה ופרשים לשרש דעות ע"ז הקדומות הנבואות, ועל זה יאמר הרב בכל מקום על ענין ע"ז והבן זאת הפליאה, וכבר כתבתי זה בספר כ"ט מזה החלק: ב ואשר לא התבאר בתורה. ר"ל שידע מרע"ה מקום המקדש מפני מה לא באר

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מה

נודע באמת שהמלאכים ההם הם אשר ישימו דבר אמת בפי הנביאים, לא הצלמים והאשרות, הנה התבאר במה שהקדמנוהו שאמונת מציאות המלאכים נמשך אחר אמונת מציאות השם, ובהן תתכן הנבואה והתורה, ולחזוק אמונת זאת הפינה צוה הש"י לעשות על הארון צורת שני מלאכים, לקיים מציאות המלאכים באמונת ההמון, אשר הוא דעת אמת שני לאמונת מציאות השם, והוא התחלה לנבואה ולתורה ומבטל עבודה זרה כמו שבארנו. ואילו היתה צורה אחת ר"ל צורת כרוב אחד, היה בו הטעאה גם כן שהיו חושבין שהיא צורת האל הנעבד, כמו שהיו עושים ע"ז, או שהמלאך הוא איש אחד גם כן, והיה מביא לקצת שניות, ובאשר עשה שני כרובים עם ביאור ה' אלהינו ה' אחד, יתבאר קיום הדעת במציאות המלאכים ושהם רבים, והיה הענין בטוח מתעות בהם בני אדם שיחשבו שהם אלוה. אחר שהשם אחד² והוא ברא אלו הרבים, ואחר כן הושמה מגורה לפניו, לכבוד ולתפארת לבית, כי הבית שדולק בו הנר תמיד הנסתר בפרכת³ יש לו בגפש מעלה גדולה, וכבר ידעת חזק התורה באמונת גדולת המקדש ויראתו, עד שיגיע לאדם מדת הענוה והתמלה ורכות הלבב כשיראהו, ואמר מקדשי תיראו, וסמכו בשמירת שבת לחזק יראת המקדש, והצורך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם מבואר, אבל השלחן והיות עליו הלחם תמיד לא אדע בו סבה, ואיני יודע לאיזה דבר איחס אותו עד היום, אבל האזהרה מהיות אבני המזבח נזית שלא יניף עליהם ברזל, כבר ידעת הסבה שנתנו בו באמרם אינו דין שיונף המקצר על המאריך, מה טוב על צד הדרשות כמו שזכרנו, והסבה בו מבוארת, וזה שע"ז היו בונים מזבחותיהם באבני נזית והזהיר מהדמות בהם, ושיהיה המזבח כאדמה לברוח מהדמות בהם, אמר מזבח אדמה תעשה לי, ואם א"א עשותו מבלתי אבנים יהיו בצורתם המבעית לא יחצבו, כמו שהזהיר מאבן משכית ומנפוע כל עץ אצל מזבח ה', והכוונה כולה אחת, והוא שלא נעבוד השם בדמות עבודתם החלוקות אשר היו עושין אותה לנעבדיהם, ועל זה הענין הזהיר בכלל ואמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני ר"ל שלא יעשו כן לשם, לסבה אשר אמר כי כל תועבת השם אשר שנא עשו לאלהיהם, וכבר ידעת פרסום עבודת פעור בזמנים ההם אשר היתה בגלוי הערוה, מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת העבודה, ושלא יעלה למזבח עם כל זה במעלות אשר לא תגלה ערותך עליו, ואמנם ה' היות השמירה והסבוב סביב למקדש תמיד, הוא לכבוד אותו ולפארו ושלא יתרכסו הסכלים גם כן והממאים אליו ולא בעת האנינות וכל מי שלא רחץ גופו כמו שיתבאר, ומכלל הדברים המביאים להגדיל המקדש ולפארו עד שיגיע לנו יראה ממנו, שלא יבא אליו לא שכור ולא טמא ולא מי שלא רחץ ראשו רצוני לומר פרוע ראש וקרוע בגדים, ושכל עובד יקדש ידיו ורגליו, ולהגדיל הבית עוד הגדיל מעלת עובדיו ונבדלו הכהנים יהלוי, וצוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים בגדי קדש לכבוד ולתפארת, ושלא ישמש בעבודה בעל מום, ולא בעל מום לבד אלא הכעורים נ"כ פוסלים בכהנים כמו שהתבאר בתלמוד זאת המצוה, ומפני שההמון לא יגדל אדם אצלם בצורתו האמתית אלא בשלמות

איבריו

אפודי

שם טוב

מקומו, ואמר הרב ז"ל שזה עשה לשלש סבות: ג' והוא נרא אלה הרבים. ר"ל כי השם ית' ברא אלו המלאכים שהם רבים: ד' יש לו בגפש מעלה גדולה. ר"ל שהנפש נוחתת מעלה גדולה לבית שהוא שדולק שם הנר והמקום שהוא נורא: ה' היות השמירה והסבוב סביב למקדש, ר"ל שכל יום ויום

אמר שם טוב, אם הכוונה בכרובים להראות שיש מלאכים, למה היו הכרובים על צורת איש ואשה ר"ל זכר ונקבה, ושכיו על זה התואר כבר יתבאר במסכת יומא, ואמנם כפי דעת הרב נאמר כי יש צד רבוי. כי במלאכים יש צד הרכבה מדבר דומה לחמר ומדבר שדומה לצורה, וימצא בהם עליון ותחתון ועלה ועלול. ויותר טוב שנאמר

כי שם הכרובים בארון על צורת זכר ונקבה והם על צורת אדם ובהם כנפים להורות כי תכלית התורה והלכות שהוא לתקן המין האנושי ולעלותם אל מעלה, ואמנם היו על צורת אנשים קטנים כי ראוי שיונהג המין האנושי בזאת התורה כי זה יוכיח להם כנפים לעלות למעלה ויהיו פניהם כנגד הכפורת אשר תחתיו היו הלוחות, והבן זה כי הוא כפלא, ויש לנו ג"כ דעות אחרות באלו הדברים אשר נתן הרב טעם ובעבור יראת האריכות לא כתבתים: אבל השלחן והיות הלחם עליו תמיד לא אדע לו סבה ואיני יודע לאיזה סבה איחס אותו עד היום: אמר שם טוב מה שנראה לי בזה, כי השם ית' צוה לעשות בית כבית מלך ובבית מלך ימצא כל אלו הדברים אשר אמרנו, אנשים שישמרו את היכליו, ואנשים שיפצדוהו בעבודות המיוחדות למלך, לתקן מאכליו ועשות כל שאר הדברים הצריכים למלך, ויש אנשים אחרים שישוררו למכו כל יום תמיד בשירה נאה ונקול וזמרה, ויש בבית המלך מקום אחד מוכן לעשות המאכל, ויש גם כן מקום להקטיר לפניו קטורת סמים, ויש שלחן בביתו, ויש גם כן מקום מוכן אשר בו יושב המלך אשר לא יכנס אדם שם כי אם המשנה לו ואזהביו עד מאד, וכן רצה השם שיהיה בביתו כל אלו הדברים אשר לא יחסר לו ממלך ממלכי אדמה, אף כי הוא מלך גדול ואינו צריך לכל זה, וגמך מזה מתנות כהונה ולויה כמו שהמלך נותן לאנשי משמרתו וזה כדי שיאמינו ההמון שהמלך הי' נבא את יושב בקרבנו, והוא מלך גדול נורא על כל העמים כמו שאמר מקדש ה' כוננו ידוך, הי' ימלך לעולם ועד, כי בזה הכית תפרסם מלכותו וגדולתו ולכן צוה בכל אלו הדברים, והבן זה כי הוא כפלא. ונשוב למה שהיונו בו: בצורתו האמתית שהוא הנפש השכלית אבל בשלמות אבריו עם יופי בגדיו, זה יחשבו

ההמון

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מה מו

איבריו ויופי בגדיו, והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל, אבל בן לוי שאינו מקריב ואין חושבין עליו שהוא מכפר עונות, כמו שבא בכהנים וכפר עליו וכפר עליה, אך הכוונה בו אמירת השיר לבה, הוא נפסל בקול, כי המכוון ג"כ בשיר להפעל הנפש בדברים ההם ולא יפעלו הנפשות רק לקולות ולנגונים הערבים ועם כלי השיר ג"כ, כמו שהיה הענין במקדש תמיד, ואפילו הכהנים ג"כ הכשרים העומדים במקדש מזהרים משבת בו ומהכנס אל ההיכל בכל עת, ומהכנס לקדשי הקדשים כלל אלא כהן גדול ביום הכפורים ד' פעמים ולא יותר, כל זה להגדיל המקדש. וכאשר היו שוחטים במקום המקודש בהמות רבות בכל יום ומחתכין בו הבשר ושורפין ורוחצין בו הקרב והברעים, אין ספק שאילו היו מניחים אותו על זה הענין היה ריחו כריח מקומות הבשר, מפני זה צוה להקטיר בו הקטורת שתי פעמים בכל יום, בבקר ובין הערבים, להטיב ריחו וריח בגדי כל העובד בו, כבר ידעת אמרם מיריחו היו מריחים ריח הקטרת, וזה ג"כ ממה שמעמיד יראת המקדש, אבל אם לא היה לו ריח טוב כל שכן אם היה לו שכנגדו, היה מביא בלב האדם הפך ההגדלה, כי הנפש תתרחב מאד לריח הטוב, ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו. אבל שמן המשחה יש בו שתי תועלות, להטיב ריח מה שימשח בו, ולהאמין גדולת הדבר הנמשח וקדושתו והיותו נבדל לטובה משאר מינו, אדם יהיה, או בגד, או כלי, הכל שב ליראת המקדש, שהיא סבה ליראתו, מפני התחדש הפעלות בנפש האדם בעת שיכנס אליו, וירכו הלבבות הקשים ויכנעו, אשר התחכם השם כל זה ההתחכמות בעצות מרחוק לרככם ולהכניע בעת שיבאו אל הבית, כדי שיקבלו מצות השם המיישירות וייראוהו, כמו שבאר לנו בלשון התורה, ואמר, ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים, הנה התבאר לך התכלית המכוונת בכל אלו הפעולות מה היא. ואמנם סבת האזהרה מעשות כשמן המשחה והקטרת, מבוארת מאד, כדי שלא יריחו הריח ההוא אלא שם, ויהיה אז ההפעלות עליהם יותר, ושלא יחשוב ג"כ כל מי שימשח בזה השמן או בכיוצא בו יהיה נכבד, ויתחדשו בעבור זה הפסדים גדולים ומחלוקות. אמנם היות הארון נשא בכתף לא על העגלות, מפני ההגדלה בו, מבוארים, ושלא תפסד לו תכונה וצורה, ואפילו בהוציא הבדים מן הטבעות, וכן לא תפסד צורת האפוד והחשן ואפילו בהסיר האחד מן האחר, ושתתקן מלאכת הבגדים כולם באריגה מבלתי חתוך עד שלא תפסד צורת האריגה, וכן הזהיר כל אדם מעובדי המקדש שלא יתעסקו במלאכת חברו, כי המלאכות והעסקים המסורים לרבים, אם לא ייוחד כל איש למלאכה מיוחדת יפול ההתרשלות והעצלה מן הכל. ומבואר הוא שזאת ההדרגה במקומות אשר נתנו, להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים בפני עצמם, ולעזרה דינים אחרים, וכן עד קדש הקדשים, שזה כולו תוספת הגדלה ונתינת יראה יתירה בלב כל מכוין אליו. הנה כבר זכרנו סבות חלקי זה הכלל בלו:

פרק מו המצות אשר כלל אותם הכלל העשתי עשר, הם אשר ספרנום בשאר ספר עבודה ובספר קרבנות, וכבר זכרנו תועלתם בכלל. ועתה אתחיל לתת טעם כל אחת ואחת לפי השנתי, ואומר כי כבר אמרה התורה כפי מה שפירש אונקלוס שהמצריים היו עובדים מזל טלה, מפני זה היו אוסרים לשחוט הצאן, והיו מואסים רועי צאן, אמר הן נזבח את תועבת מצרים, וכן היו כתות מן הצאב"ה עובדים לשדים, והיו חושבים שהם ישובו בצורת העזים, ולזה היו קוראים לשדים שעירים, וכבר התפשט הדעת הזה מאד, ולא יזכרו עוד את זבחיהם לשעירים אשר הם זובחים, ולזה היו אוסרים הכתות ההם ג"כ אכילת העזים, אבל שחיטת הבקר כמעט שהיו מואסים אותו רוב עובדי ע"ז, וכלם היו מגדילים זה המין מאד, ולזה תמצא אנשי הודו עד היום לא ישחטו הבקר כלל, ואפילו בארצות אשר ישחטו שאר מיני בעלי חיים. ובעבור שימחה זכר אלו הדעות אשר אינם אמתיות, צונו להקריב אלו השלשה מינים לבד, מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם, עד שיהיה המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי, בו יתקרבו אל השם, ובמעשה ההוא יכופרו העונות. כן מרפאים הדעות הרעות אשר הם חליי הנפש האנושי, בהפך אשר בקצה האחרון. ומפני זאת הכונה בעצמה צונו לשחוט כבש בפסח ולהזות דמו במצרים על השערים מחוץ, לנקות עצמנו מן הרעות

שם טוב

אפודי

ההמון שהוא שלמות גדול הסך הנאמר אדם ביקר כל ילין נמשל בכהמות, והמכוון שיהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל, ופירט אצל ההמון שהם הכל ובעצמם נעשה הכל:

ובכל לילה היו הכהנים מקיפים את הר הבית מן החיל ולפנים שנאמר ושמרתם את משמרת: ו אס היה לו שכנגדו. ר"ל אס היס לו ריח רע: ו כל זה התחכמות ובעלות מרחוק. ר"ל למעלה המקדש וכליו ועובדיו כדי שיכנעו לנכס אל הש"י וייראו ממנו:

פרק

מו

[מורה נבוכים ח"ג]

מורה נבוכים חלק שרישי פרק מו

הדעות ההם ולפרסם שכנגדם, ולהביא להאמין שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סבה ממיתה, הוא המציל מן המות, ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף, גמול פרסום העבודה בעשות כל מה שהיו מרחיקין אותו עובדי ע"ז, זהו הטעם בבחירת השלש המינין האלה לבד לקרבן, מחובר אל היות אלו השלש מינין ג"כ נמצאים מאד, ולא כמעשה עובדי ע"ז שהיו מקריבים האריות והדובים והבהמות המדבריות כמו שזכר בטמט"ם, ומפני שרוב בני אדם לא היו יכולים להקריב בהמה, צוה להקריב קרבן ג"כ ממין העוף, מן הנמצא בארץ ישראל יותר, ומן הנאה והקל למוצאו, והם תורים ובני יונה, ומי שלא תמצא ידו די העוף, יקריב לחם עשוי באי זה מין שיהיה סממנה הלחם המפורסם בזמנים ההם, אם מאפה תנור, או מאפה מחבת, או מאפה מרחשת, ומי שיכבד עליו הלחם האפוי יקריב סולת, וזה כלו למי שירצה. ואחר כן באר לנו שזה המין מן העבודה ר"ל הקרבנות, אם לא נעשהו כלל אין חטא עלינו כלל, אמר וכי תחדל לגדור לא יהיה בך חטא. ומפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם, אלא שאור, והיו בוחרים להקריב הענינים המתוקים ומלכלכים* קרבניהם בדבש, כמו שהוא מפורסם בספרים אשר ספרתי לך, וכן לא תמצא בדבר מקרבנות מלח, מפני זה הזהיר השם מהקריב כל שאור וכל דבש, וצוה בהתמדת המלח על כל קרבנך תקריב מלח. וצוה להיות הקרבנות כולם תמימים על הטוב שבעניניהם, שלא יבא להקל בקרבן ולבזות במה שהקריבו לשמו יתעלה, כמו שאמר הקריבהו נא לפחתך וגו'. ולזה הטעם ג"כ הזהיר מהקריב מה שלא ישלמו לו שבעת ימים, להיותו חסר במינו, והיותו נמאס, מפני שהוא כגפול. והוא הטעם באסור אתנן זונה וסחיר כלב לפחיתות שניהם. והוא הטעם בהקרכת הגדול מן התורים ואפרוחי יונים, אי זהו הטוב שבהם, מפני שהגדול שביונים אין בו עריבות, והוא הטעם בהיות המנחות כלולות בשמן ומן הסולת, כי זה השלם והערב. ונבחרה הלבונה, לטוב ריח עשנה במקומות אשר בהם ריח הבשר הנשרף. ומפני הגדלת הקרבן, ושלא יהיה נמאס ונבזה, צוה להפשיט העולה ולרחוץ הקרב והכרעים, אע"פ שכולם נשרפין, ותמצא זאת הכונה ישמרה תמיד, וזהיר ממנה, באמרו שלחן ה' מגואל הוא וניבו נבזה אכלו. והוא הטעם ג"כ שלא יאכל קרבן ערל, ולא טמא, ולא יאכל אחר שנשטא ולא יאכל אחר זמנו, ולא כשיחשב עליו מחשבה רעה, ושיאכל במקום מיוחד. אבל העולה שהיא כולה לה' לא תאכל כלל, ומה שיקריב בשביל חטא, והוא החטאת והאשם, יאכל בעזרה, וביום שחיטתו ולילו לבד, אבל השלמים אשר הם למטה מהם, והם קדשים קלים, יאכלו בכל ירושלים לבד, ויאכלו ממחרת היום לא אחר כך, מפני שאחר כך יקבלו זוהמא ויפסדו, ומפני הגדלת הקרבן, וכל מה שהוא מיוחד לשמו ית' חייב עלינו שכל מי שיהנה מן ההקדש מעל, וצריך כפרה ותוספת חומש, אע"פ שהוא שוגג, וכן אין מותרת עבודה בקדשים, ולא גזתם, מפני הגדלת הקרבן, ועל צד הסייג חייב דין התמורה, כי אילו היה מותר להמיר הרע בטוב, היה ממיר הטוב ברע ויאמר שזהו יותר טוב, על כן נגזר בו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. אבל מה שצונו בו מהיות הפודה דבר מקדשיו מוסיף חומש טעמו טבואר, כי אדם קרוב אצל עצמו וטבעו לעולם לנטות אל הכילות ולחוס על ממנו, ולא היה מדקדק בדמי ההקדש ולא היה מראה אותו בכל הצריך עד שיעמוד על אמתת דמיו, על כן חייבו להוסיף עד שימכר לוולתו בשויו, כל זה כדי שלא יבזו מה שנקרא בשמו יתעלה ומה שיתקרב אליו בו. אבל טעם שרפת מנחת כהן מפני שכל כהן יש לו להקריב קרבנו בעצמו, ויהיה א"כ מביא מנחה ואוכל אותה הוא בעצמו וכאלו לא עשה דבר, כי מנחת יחיד לא היה קרב ממנה אלא לבונתה וקומץ, ולא די מעוט זה הקרבן אלא שיאכלנו מי שהביאו, ולא יראה א"כ עבודה כלל, מפני זה היא נשרפת. אמנם החקים המיוחדים בפסח, והוא שיאכל צלי אש לבד, ובבית אחד, ועצם לא תשברו בו, כל אלו טעמים טבואר, כי כמו שהמצה מפני החפזון שלא היה שם פנאי לעשות תבשיל ולתקן מאכלים, ואפילו להתאחר לשבור עצמותיו ולהוציא מה שבהן נאסר, כי כבר זכר עקר הענין בכל אלו, והוא אמרו ואכלתם אותו בחפזון, ואין עם החפזון פנאי לשבור העצמות, ולא לשלוח ממנו מבית לבית ולהמתין השליח עד שישוב, שאלו כלם מעשה ההתירשות והפנאי, והכונה היתה להראות החפזון והמהירות כדי שלא יתאחר אחד מהם ולא יוכל לצאת עם המון העם ויוכלו להזיקו, והתנכל לו וצוה לעשות הענינים ההם לנצח, לזכרון איך היה הענין, כמו שאמר ושמרת את החקה הזאת למועדה וגו'. אבל היותו בלתי נאכל אלא למנויו, הוא לזרז ללוקחו, ושלא ישען כל אחד על אוהבו ועל קרובו ועל מי שגודמן ולא ירגיש בו מתחלת הזמן. ואמנם היותו אסור לערלים, כבר בארוהו חז"ל שאמרו הם בטלו מצות מילה כשארץ עמדם במצרים להדמות למצריים, וכאשר צוה אותנו במצות הפסח והתנה בו שלא ישחט אלא אחר מילת עצמו ובניו ובני ביתו ואז יקרב לעשותו, מלו כלם והיה דם מילה מתערב בדם פסח לרב הנמולים כמו שזכרו, ואל זה רמז באמרו, מתבוססת בדמיו, דם פסח ודם מילה. ודע,

כי הדם היה טמא מאד בעיני הצאב"ה, ועם כל זה היו אוכלים אותו מפני שהיו חושבים שהוא מזון השדים, וכשאכל אותו מי שאכלו כבר השתתף עם השדים ויבואוהו ויודיעוהו העתידות, כמו שידמו ההמון ממעשי השדים, והיו שם אנשים שהיה קשה בעיניהם אכילת הדם כי הוא דבר שימאסהו טבע האדם, והיו שוחטים בהמה ומקבלים דמה בכלי או בחפירה ואוכלים בשר השחיטה והיה סביב דמה, והיו מדמין במעשה ההוא שהשדים יאכלו הדם אשר הוא מזונם והם יאכלו הבשר, ובוזה תהיה האהבה והאחוה והרעות להם, בעבור שאכלו כלם על שלחן אחד ובמושב אחד, ויבאו להם השדים ההם לפי מחשבתם בחלום ויגידו להם העתידות וייעילו להם, אלו כלם דעות שהיו נמשכין אחריהם בזמנים ההם ובוחרים אותם, והיו מפורסמות לא היה ספק לאחד מן ההמון באמתתם, ובאה התורה השלמה ליודעיה, להסיר אלו החליים הנאמנים ואסרה אכילת הדם, ועשתה חזק באסורו כמו שעשתה בע"ז בשוה, אמר ית' ונתתי פני בנפש האוכלת את הדם, כמ"ש בנותן מזרעו למלך ונתתי את פני באיש ההוא, ולא בא זה הלשון במצוה שלישית מלבד ע"ז ואכילת דם שאכילתו היתה מביאה למין ממיני ע"ז והיא עבודת השדים, א וטהרה הדם ושמה אותו מטהר מה שיגיע בו, והיות על אהרן ועל בגדיו וקדש הוא ובגדיו, וצוה להזותו על המזבח, ושמה העבודה כלה לשופכו שם לא לאספו, ואמר ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר, ושם ישפך, וכמו שאמר ואת כל הדם ישפך ונו', ודם זבחך ישפך על מזבח ה' אלהיך, וצוה לשפוך דם כל בהמה שתשחט אע"פ שאינה קרבן, אמר על הארץ תשפכנו כמים, ואח"כ הזהיר מלהתקבץ סביבו ולאכול שם, אמר ולא תאכלו על הדם, וכאשר התמיד מריים ונמשכו אחרי המפורסם אשר גדלו עליו ולהתחבר אל השדים באכלם סביב הדם, צוה יתעלה שלא יאכל בשר תאווה במדבר כלל, אבל יהיה הכל שלמים, ובאר לנו סבתו כדי שישפך הדם על המזבח ולא יתקבצו סביבו, ואמר למען אשר יביאו בני ישראל ונו', ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, אבל נשאר ענין החיה והעוף, מפני שלא יבא קרבן מחיה כלל ולא יקרב עוף שלמים, וצוה יתעלה אחר זה שכל חיה ועוף שמותר לאכלם, כשישחט יכסה דמו בעפר, עד שלא יתקבצו עליו לאכול סביבו, ונשלמה הכונה להפך האחוה בין מי שאחזם שד באמת, ובין שדיהם. ודע שזמן זאת האמונה היה קרוב לימי משה רבינו, והיו בני אדם נמשכים אחריה מאד וניסיתם בה, תמצא זה כתוב בשירת האזינו. יזבחו לשדים לא אלוה, וכבר בארו החכמים ענין אמרו לא אלוה, אמרו שהם לא פסקו מעבודת דברים נמצאים עד שעבדו דמיונות, לשון ספרי לא דיין שהם עובדים חמה ולכנה כוכבים ומזלות, אלא שעבדו בבואה שלהם, ובבואה הוא שם הצל, ונשוב אל מה שאנחנו בו, דע שלא נאסר בשר תאווה אלא במדבר לבד, כי מן הדעות ההם המפורסמות שהשדים שוכנים במדברות שם ידברו ויראו, ואמנם במדינות ובישוב אינן נראין, עד שבי שירצה מאנשי המדינות לעשות דבר מאלו השנעונו, יצא מן המדינה ליערות ולמקומות שאינם מיושבים, ולזה הותר בשר תאווה אחד שנכנסו לארץ, ועוד שתגבורת החולי ההוא תמעט בלא ספק וימעטו הנמשכים אחר הדעות ההם נ"כ, ועוד שהיה כבר מאד קרוב לנמנע שיבא כל מי שירצה לאכול בשר בהמה לירושלים, מפני אלו המעשים לא אסר בשר תאווה אלא במדבר. ודע שכל מה שהיה החמא יותר גדול היה קרבנו ממין פחות יותר, ומפני זה היה שגגת ע"ז שעירה לבד, ושאר חמאת יחיד כשבה או שעירה, כי הנקבה היא פחותה מן הזכר מן כל מין, ואין חמא יותר גדול מע"ז, ואין חלק מין יותר פחות משעירה. ולהגדיל מעלת המלך היה קרבן שגגתו שעיר, אבל כהן גדול וצבור אין שגגתן מעשה נמור אך היא הוראה, ומפני זה הבדיל קרבנם בפרים, ובע"ז שעירים, וכאשר היו החמאים שמקריבים בעבורם אשם, למטה מן החמאים שמקריבים בעבורם חמאת, היה קרבן אשם איל, או כבש מן הצאן עלה מינו וחלק מינו בהיותו זכר מן הצאן, הלא תראה העולה מפני שהיא כולה כליל, עלה חלק מינה ולא תהיה אלא זכר. ולפי זאת הכונה חסר הנזיר והריח הטוב ממנחת חוטא ומנחת סוטה, מפני שהיא נ"כ לחשר חמא, והזהיר מהקריבה בשמן ולבונה וחסר מסנה זה הנזיר, להיות מביאה בלתי טוב ונאה במעשיו, וכאילו יעירוהו זה לתשובה, ושיאמר לו לגנות מעשיך היה קרבנך יותר חסר מכולם, והסומה שמעשה

יותר

שם טוב

אפודי

פרק מז א ומהרה הדם ושמה אותו מטהר. ר"ל ומורחמו הקדושה מהרה הדם להזות בו עם היות שרחקס אותו באכילה. להורות כי הכוונה כלה היטה למחות סדפת הקול הנכבדי הנמשך מע"ז: ב וכאשר התמיד מריס, דמות הנשם המקביל לאור, והוא רמז לצורות החשוכות אשר יחשכו שיתחייב מהם, ואינם אלא העדר ודמיונות בעלים וכוונות. וכמה מחוקים אלו הענינים אשר כתב הרב נדס ובהזות ממנו על המזבח ועל הכפורת ועל הפרוכת ומה שנמשך ממנו: ועוד שתגבורת זה החלי. והוא שיאחזכו שד:

כבר

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מו

יותר מגונים מן השונן, היתה קרבנה מחמר יותר פחות שהוא קמח שעורים. כבר נמשכו טעמי אלו החקים כולן על סדר, ועניינם נפלא מאד, וכבר זכרו רז"ל טעם היות הקרבן ליום השמיני של מלואים עגל בן בקר לחטאת, לכפר על מעשה העגל, וכן חטאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל, ולפי זה הענין אשר זכרוהו יראה לי שהטעם בהיות החטאות כולן ליחיד ולצבור שעירים, ר"ל שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעירי יוה"כ ושעירי ע"ז, סבת כל אלו אצלי היות רוב מריים וחטאתם או בהקריבם לשעירים, כמו שבאר הכתוב ולא יובחו עוד את זבחייהם לשעירים. אבל החכמים ז"ל שמו טעם היות כפרת צבור לעולם בשעירים, בעבור שחטא עדת ישראל כלה היתה בשעיר רמז למכירת יוסף הצדיק, שנאמר בעניינו וישחטו שעיר עזים, ולא יהיה זה הטעם חלוש בעיניך, כי כונת כל אלו הפעולות לישיב בנפש כל חוטא וכל איש מרי שצריך לזכור ולהזכיר חטאו תמיד, כמו שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, ושצריך כפרה על החטא ההוא הוא וזרעו וזרע זרעו בעבודה שתהיה ממין המרי ההוא, רוצה בזה שאם יהיה המרי בממון יפור ממנו בעבודה, ואם יהיה המרי בהנאת גופו ייגע גופו וימריחהו בעבודת העני והצום ולקום כלילות, ואם יהיה המרי במדה מן המדות יעמד כנגדה בהפך המדה ההיא, כמו שבארנו בהלכות דעות וזולתם, ואם יהיה המרי בעיון, ר"ל שיאמין דעת בלתי אמת לקוצר יד שכלו והתרשלו מן החקירה ומהתייחד לעיון, יעמד כנגדו בפנות מחשבתו מכל דבר מעניני העולם רק במושכל לבד, ויחשוב וידקדק במה שצריך שיאמין באמת, כאמרו ויפת בסתר לבי ותשק ידי לפי, והוא משל על ההפסק והעמידה אצל הספק, כמו שבארנו בתחלת זה המאמר, כמו שתראה שנעשה באהרן כאשר נכשל במעשה העגל, היה קרבנו וקרבן כל מי שקם מזרעו תחתיו פר ועגל, וכאשר היה המרי בשעיר עזים היה העבודה בשעיר עזים, וכאשר יתישבו אלו העניינים בנפש, יהיה מביא בלא ספק להיות המרי קשה בעיני האדם ויותר ממנו עד שלא יכשל אדם בו ויצטרך לכפרה ארוכה ומורח ואפשר שלא תשלם הכפרה, וישמר האדם בעבור זה מן החטא מתחלת הענין ויכרח ממנו, וזאת תועלת מבוארת מאד, והעלה בידך זאת הכונה ג"כ. והנה ראיתי להעריך הנה על ענין נפלא מאד, ואע"פ שפשוטו יראה שאינו מענין המאמר, והוא אמרו בשעיר חטאת ראש חודש לבד חטאת לה', מה שלא נאמר בשעירי הרגלים כולם ולא בזולתם מן החטאות, וטעמו מבואר אצלי מאד, והוא שאלו הקרבנות אשר יקריבום הצבור לפרקים ר"ל המוספים, הם כולם עולות, ובכל יום ויום מהם שעיר עזים אחד לחטאת והוא היה נאכל, אבל העולות כולם נשרפות, ולזה באר בהן אשה לה', ולא אמר חטאת לה' ולא שלמים לה' מפני שהיו נאכלים, עד שהחטאות שהיו נשרפות לא היו ראויים שיאמר בהן אשה לה' כמו שאבאר טעמו בזה הפרק, ולזה לא יצויר שיאמר בשעירים חטאת לה', בהיותם נאכלים לא נשרפין כולן, וכאשר חשש שידמו בשעיר ראש חדש שהוא קרבן ללבנה, כמו שהיו עושים המצריים מהקריב ללבנה בראשי החדשים, באר בו שזה למצות השם לא ללבנה, ואין לחוש זה החשש בשעירי הרגלים ולא בזולתם, אחר שהימים ההם אינם ראשי חדשים, ואין להם סימן מבעי יבדילים, אבל התורה נתנה אותם בהסכמה, אבל ראשי החדשים של לבנה אינה מהנחת התורה, והאומות היו מקריבים בהם לירח, כמו שהיו מקריבים לשמש בעת זריחתו ובעת בואו במעלות ידועות, כמו שהתפרסם בכפרים ההם, ומפני זה חדש הלשון בזה השעיר, ונאמר בו עולה לה', להסיר המחשבות ההם הנתלות בלבבות ההם החולים חליים נאמנים, ה' ודע זאת הפליאה ג"כ. ודע שכל חטאת שיאמן בו שהוא מכפר חטא גדול או חטאים גדולים, כמו חטאת העלם וכיוצא בו, הם נשרפים כולם מחוץ למחנה לא על המזבח, כי לא ישרף על המזבח אלא העולה והדומה לה, ומפני זה נקרא מזבח העולה, כי שרפת העולה ריח ניחוח לה'. וכן כל אזכרה ריח ניחוח (ה) וכן הוא בלא ספק, מפני שהוא להסיר דעות ע"ז כמו שבארנו, אמנם שרפת

אלו

אפודי

שם טוב

ר"ל כאשר החמיד מרי ישראל וכו': ג והוא משל על ההפסק והעמידה. ר"ל שספוק איזו היה שיהיה האלוה כוכב השמש. ומזה הענין המכוער שם ידיו לפיו וידוע צניבור מליחותו ית' מנוקה מכל גשמות: ד בתחלת זה המאמר, ר"ל בפרק חמישי חלק ראשון: ה ודע זאת הפליאה ג"כ. ר"ל שזה ג"כ להעתיק דעת נפסד קדום מאמונת האל"ה והוא להקריב קרבן ללבנה:

וכן הוא בלי ספק מפני שהוא להסיר ע"ז לא לכפר על

קרשקש

פרק מו (ה) וכן הוא בלא ספק מפני שהוא להסיר דעות ע"ז, פירוש העולה נקראת על שם העולה על הרוח, כי פעמים

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מז

אלו החטאות, הכונה בהם שזה החטא כבר נמחה זכרו ונעדר כמו שנעדר זה הגוף הנשרף, ולא נשאר מן המעשה ההוא זכר, כמו שלא נשאר לזה החטאת זכר, אבל אבד בשרפה, ואין עשנם ויה ניהח לה' אבל הפכו, ר"ל עשן נמאס ונתעב, ומפני זה נשרפים חוץ למחנה, והלא תראה מנחת סוטר מה נאמר בה מנחת זכרון מזכרת עון, לא שהיא דבר מרצה. ובאשר היה שעיר המשתלח לכפרת חטאים גדולים כולם, עד שאין חטאת צבור שיכפר מה שהוא מכפר, וכאלו הוא נושא כל החטאים, מפני זה לא נרצה לזביחה ולא לשרפה ולא להקבר כלל, אלא הרחיקו תכלית ההרחקה ויושלך* בארץ נזרה, ר"ל שאין בה יישוב, ואין ספק לאדם שהחטאים אינם משאות שיעתקו מנב איש אחד לנב איש אחר, אבל אלו המעשים כולם משלים להביא מורא בנפש עד שתתפעל לתשובה, כלומר שכל מה שקדם ממעשינו נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה. אבל הקרבת היין אני נבוכ בו עד היום, איך צוה להקריבו, וכבר היו עובדי ע"ז מקריבים אותו, ולא נראה לי בו טעם, אבל זולתי נתן לי בו טעם, שאמר כי הטוב שבדברים לכח התאוה אשר מבועה הכבד, הוא הבשר, והטוב שבדברים לכח החיונית אשר מבועה הלב, הוא היין, וכן הכח אשר מבועה המוח והיא הנפשית, יערב לה הניגון בכלים (3) ומפני זה התקרב כל כח אל השם בנאהב שבדברים לו, והיה הקרבן הבשר והיין ושמע קול ר"ל השיר. ומעם תועלת החג הוא ידוע, למה שיגיע לאדם מן הקבוץ ההוא, בהתחדש התורה בהפעלות ההוא, והתאהב בני אדם וחברה קצתם אל קצתם, וכל שכן מצות הקהל אשר טעמה מפורש, למען ישמעו, וכן דמי מעשר שני להוציאו שם כמו שבארנו, וכן נמסר רבעי ומעשר בהמה, יהיה שם א"כ בשר מעשר ויין נמסר רבעי ומעות מעשר שני, כדי להרבות המזונות שם, ולא הותר למבור דבר מאלו ולא לאחריו מזמן לזמן, אלא כמו שאמר יתעלה שנה שנה, ועל כרחו יעשה בהם צדקה, וכבר הזהיר על הצדקה במועדים ואמר ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך וגו'. הנה זכרנו טעם פרטי זה הכלל וחלקים רבים מהם:

פרק מז המצות אשר כלל אותם הכלל השנים עשר, והם אשר ספרנום בספר טהרה, ואע"פ שכבר זכרנו תועלתם בכלל, אני מוסיף עליהם ביאור ואתן טעם זה הכלל כראוי,

ואח"כ אתן טעם מה שהתבאר לי טעמו מפרטיו, ואומר שזאת תורת השם אשר נצטווה בה משה רבינו והתייחסה אליו, לא באה רק להקל העבודות והטורחים, וכל מה שאפשר שתדמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול, אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנמצאות בימים ההם, ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבודת אלהיו, ובין שישרוף בן יונה לעבודת אלהיו, כתוב בתורה כי גם את בנייהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, ואת היתה עבודתם לאלהיהם ומעבודותיה

שם טוב

בו המלך ראוי שיעבדוהו השם הנכבד, ואמר הרב כי זולתו נתן בו טעם: הנה זכרנו טעם פרטי זה הכלל וחלקים רבים מהם והוא פרק בתכלית העלוי ראוי למעיין בו שיתעורר להבין כל מה שאמר הרב, כי באלו בו דברים שהם מחוקים מדכש ונזפת צופים, ולכן ראוי שיהיו נזכרים בו כמו שאמר גם עבדך נזהר בהם:

פרק מז המצות אשר כלל בו, ואחרי כן אתן טעם מה שנתבאר לי טעמו מפרטיו ואומר שזאת תורת ה' למה שהיה זה טומאה וטכרה יש בה מהקושי העצום עד שיחשוב חושב שהם מצות וחקים לא טובים והם למשא על קהל עדת ישראל. בא הרב לבאר ראשונה שאין הדבר כן אלא הם מצות קלות בערך לזמנים אשר היו המנהגים בתכלית הכבוד והמשא, וזה היה בזמן התורה, והוא אשר התחיל ואמר שזאת תורת השם אשר נצטווה בה משה רבינו ע"ה

קדשקש

השם מן הריח, והוא שאמרו רז"ל מכל קרבנותיהם איני מבקש מכם אלא הריח, הרצון בו ישר המעשים וישופרו אותם הדעות שהיו מחזיקים בהם והוא עבודת הצלמים והכוכבים והקרבנות: (3) ומפני זה התקבל כל כח אל השם בנאהב שבדברים, מ"כח המתאוה בבשר שהוא טוב לו וכח החיונית בין וכח הנפשית בגנון, וכאלו הוא בכל כחות גופות אשר בהם עמדתו יתקרב בהם אל ה'.

על עון ע"ז אלא להסיר, כי מה שהיו עושים לכוכבים יהיו נעשים לשמו, בעבור שאי אפשר להעתיקם מלעבוד אותה הצורה אלא בזה האופן לכן היה לריח ניהח שמסיר הסותר והוא ע"ז ומציא להאמין בשם יתעלה, והבין זה כי הוא נפלא, ומה חבין כי הקרבנות כלם הם להרחיק מע"ז והם הקרבנות הנעשים לה' כמו שכבר ביארנו. לא מה שחשב החכם רבי משה הנרדמי: כלומר שכל מה שקדם ממעשים נקינו מהם והשלכנום אחרי גוינו והרחקנום תכלית ההרחקה, כמו שאמר ותשלך במזלות יס כל חטאתינו, והבין זאת הכוונה כי נפלאה היא עד מאד עם שרבים מהסכלים יחשבו שאינו דעת אחת ויבקשו סבות זרות אשר אין ראוי לכל בעל שכל לזכור: אבל הקרבת היין אמר הרב שהוא נבוכ בו איך צוה להקריבו וכבר היו עובדי ע"ז מקריבים אותו, וכבר אמרתי לך טעם השלחן וגם כן אותו הטעם ראוי שינתן ביו כי כל עבודה שיעבדו

מעמים יעלו בלב האדם דעות בלתי אמתיות וכשמביא קרבן עולה וישרפנו כאלו הוא יבטל אותם הדעות ויסלק מנפשו הסתלקות גמורה, וכאלו הדעת ההיא תבטל ותשרף ולא יעלה על לב לעולם, והוא הדבר המבוקש ממנו והישר בעיני השם שיסיר האדם מכל מחשבה אין אמתות לה והוא האמנה בע"ז או האמונה בעבודת הכוכבים, או האמונה בהם שייטבו וירעו לפי אמונתם בהם, והוא אמרו ריח ניהח לא שיתפעל

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מז

ומעבודתך בכיוצא בזה לשרוף בן יונה או מלא כף סולת, ולפי זה הענין הוכיח השם אומתנו בעת מרותה עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי, ונאמר עוד בזה הענין, המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמר עמי רדנו לא נבא עוד אליך, ר"ל אי זו מצות מורה היתה להם בזאת התורה עד שיצאו מכללה. וכבר קראנו השם יתעלה ואמר מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וגו', כונת אלו הפסוקים כולן ענין אחד. זאת היא הקדמה גדולה לא תסור משכלך, ואחריה אומר כבר בארנו שהכונה כולה היתה במקדש להתחדש בו התפעלות לבא אליו ושיירא ויפחד, כאמרו, את מקדשי תיראו, וכל דבר נכבד כשיתמיד האדם לראותו א' יחסר מה שבנפש ממנו וימעט מה שהיה מניע בגללו מן ההתפעלות, כבר העירו החכמים ז"ל על זה הענין ואמרו שאין טוב להכנס למקדש בכל עת שירצה, וסמכו זה לאמרו הוקר רגלך מבית רעך, ומפני שהיתה זאת הכונה, הזהיר השם יתברך הטמאים מהכנס למקדש עם רוב מיני הטומאות, עד שכמעט שלא תמצא אדם טהור רק מעטים, כי אם ינצל ממנו נבלה לא ינצל ממנו אחד משמנה שרצים הנופלים תמיד בבתים ובמאכלים ובמשקים, והרבה פעמים ירמסם האדם דרך הליכתו, ואם ינצל מזה לא ינצל ממנו גדה או זכה או זב או מצורע או משכבם, ואם ינצל מאלו לא ינצל משכיבת אשתו או מקרי, ב ואפילו הטהור מאלו הטומאות לא הותר לו להכנס למקדש עד שיעריב שמשו, ולא הותר לו להכנס בלילה במקדש פירוש אפילו משיעריב שמשו כמו שהתבאר במדות ובתמיד, ובלילה ההוא ישכב עם אשתו על הרוב או תתחדש לו סבה מסבות הטומאה וישכים ביומו כאתמול, ויהיה זה כולו סבה להתרחק מן המקדש ושלל ידרכו בו בכל עת, וכבר ידעת אמרם אין אדם נכנס לעזרה לעבודה ואפילו טהור עד שהוא מובל, באלו הפעולות תתמיד היראה ויניע ההתפעלות המביא לכניעה המכוונת. וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת יהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וממנה יותר ארוך, ההתאהל עם המתים וכ"ש הקרובים היא יותר נמצאת מכל טומאה, ואין לה פהרה אלא עם אפר פרה ד עם רוחק מציאותה ואחר שבעת ימים, והזיבות והנדות יותר ממנו טמאים, מפני זה צריכין שבעת ימים, ואשר ינע בהם יום אחד, ולא תשלם פהרה זכ וזכה ויולדת אלא בקרבן, ה מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות, ואלו כולן נ"כ דברים מכווערים נמאסים, ר"ל זכ וזכה וגדה ומצורע וסת ונבלה ושרץ ושכבת זרע. ועלו בדינו מאלה המשפטים תועלות גדולות ורבות, אחת מהן להתרחק מן הכיעור והמיאוס, והשניה שמירת המקדש, והשלישית לישא פנים למנהג המפורסם, כי היה מטורח הצאב"א הנדול בענין הטומאה מה שתשמעוהו עתה, והרביעי להקל הטורח ההוא מעל האדם ושלא ימנעו ענין הטומאה והטהרה מעסק מעסקיו. כי זאת המצוה של טומאה וטהרה אינה נתלית רק במקדש וקדשיו לא בזולתם. בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא, אבל לזולתם אין חטא עליו אם ישאר טמא כל אשר ירצה ויאכל חולין טמאין כמו שירצה. והמפורסם מדעת הצאב"א עד זמננו זה בארצות המזרח, ר"ל שארית המצורתי, שהנדה תהיה בבית בפני עצמה, וישרפו המקומות אשר תלך עליהם, ומי שמדבר עמה

יטמא

אפודי

שם טוב

פרק מז א יחסר מה שנפסד. ר"ל שיחסר מוראח הנפש :
ב אפי' הסכור מאלו הטומאות כו'. ר"ל אפי' סכל ממא ביומו כמו שהיה באמת הקודם לו : ג ידעת אמרם אין אדם נכנס לעזרה. במסכת יומא בפרק ח"ט הממונה : ד עם רוחק מציאותה. ר"ל כי מציאות אשר הפרה הוא מעט : ה מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות, לפי לשון זה יראה כי כל טומאה שמעט מציאותה תהיה פהרה יותר רחוקה, ולמעלה כהר הרב וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת תהיה פהרה ממנה יותר כבדה, והיה זה סותר לזה, וכבר השיג זה רבי שמואל ׳ חנון ז"ל, לכן חקן הרב הנזכר ללשון הנזכר ראשון כך, וכל אשר תהיה הטומאה יותר מעט מציאות, יהיה פהרה ממנה יותר כבדה :

ע"ה והתיחסה אליו וכו' : וכל אשר יהיה הטומאה יותר במציאות תהיה פהרה ממנה יותר כבדה וממנה יותר ארוך, ההתאהל וגישאות המתים וכל שכן בקרובים והשכנים הוא יותר נמצא מכל טומאה :

אמר שם טוב יש צרכן להקשות על הרב איך אמר שגישאות וההלכות המתים הוא יותר נמצאת מכל טומאה, שהרי זכ וזכה ויולדת וכדה הם נמצאות יותר, וגם כן איך אמר שכל מה שהיה נמצאת יותר טהרה יותר קשה, והיה ראוי אחר שהנדה היא נמצאת יותר שיהיה לה קרבן, אבל הדבר הוא בהפך טהרה זכ וזכה ויולדת לא יהיה אלא בקרבן ואמר הסנה מפני שהוא מעט מציאות, והתשובה בזה כי מה שאמר שגישאות המתים יותר נמצאת מכל טומאה, הרצון בו אשר הם בעצמם טמאים כמו הנבלה

ושמונה שרצים, כי שאר הדברים אינם טמאים בעצמם אלא בעת מה וזמן מה, ואמנם למה שאמרנו שהיה ראוי שיהיה טהרה הנדות בקרבן יותר מהזכ וזכה ויולדת בעבור שהנדות יותר נמצאת, כי אם היה טומאת הנדות מציא קרבן היה ראוי שיהיה לכל אשה כבשים רבים או עושר רב, כדי להקל מעליה לרוב מציאותה לא נזה אותם בקרבן, וכאלו יאמר כי הזכות והנדות הם יותר נמצאים ממנו טמאים מפני זה צריכה שבעת ימים ואשר יגע בטמאים יוס אחד לכד, ונתן טעם למה הזכ והזכה ויולדת צריכה קרבן והנדות לא הוצרכו קרבן מפני שאלו מעט המציאות מן הנדות ולהקל מהנדה : אמר הרב והשלישית לישא פנים למנהג המפורסם אשר אי אפשר מבלעדיו, כי המנהג והגידול ישונו כמו דבר טבעי או יש בו רוע גדול כמו הדבר הטבעי : כי היה מטורח הצאב"א בענין הטומאה והטהרה דבר גדול

כפי

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מז

יטמא, ואפילו עם עבר רוח על הנדה ועל המהור יטמא, ראה כמה בין זה ובין אמרנו כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה, ולא יאסר ממנו רק בעילתה כל ימי טומאתה. וזמן המפורסם שבדעותם עד זמננו זה, שכל מה שיבדל מן הגוף משער או צפורן או דם הוא טמא, ומפני זה כל ספר אצלם טמא, מפני שהוא נוגע הדם והשער, וכל מעביר תער על בשרו יטבול במים חיים, וכיוצא באלו הטרחים אצלם רבים מאד, ואנחנו אין לנו טומאה וטהרה אלא בקדש ובמקדש, אמנם אברו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים, אינם בענין טומאה וטהרה כלל, לשון ספרא זו קדושת מצות וכן מה שאמר קדושים תהיו אמרו זו קדושת מצות, ומפני זה קרא העברה על המצות גם כן טומאה אמר באבות המצות ועקריהם, שהם ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים, אמר בעבודה זרה, כי מרעו נתן למלך למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי, ובגילוי עריות, אל תטמאו בכל אלה, ובשפיכות דמים, ולא תטמאו את הארץ. הנה התבאר שמלת טומאה נאמרת בשתוף על שלשה ענינים, נאמרת על מדות האדם ועברו על המצוה בו ממעשה או דעת, ועל הוהומים ועל הלכלוכים, טמאתה בשוליה, ועל אלו הענינים המדומים, ר"ל מנע דבר פלוני או משא דבר פלוני או לשאת דבר פלוני על כתפיו, ועל זה המין האחרון אמרו אין דברי תורה מקבלין טומאה. וכן הקדושה נאמרת בשיתוף על שלשת ענינים שבנגד אלו השלשה, ומפני שאי אפשר להטהר מטומאת מת אלא אחר שבעת ימים ובמציאות אפר הפרה ג"כ, והיו הכהנים צריכים תמיד להכנס אל המקדש להקריב, הזהיר כל כהן מטומאת מת לבד, רק להכרח גדול אשר יכבד ענינו על הטבעים, ר"ל להמנע מקרוב אל האבות ואל הבנים ואל האחים ולעמוד עמם ולננוע בהם. ולרוב הצורך להיות כהן גדול במקדש תמיד, לאמרו והיה על מצחו תמיד, הזהיר מלטמא למת כל עקר ואפילו לאלו הקרובים, הלא תראה איך זאת האזהרה אינה כוללת הנשים, בני אהרן ולא בנות אהרן, מפני שאין הנשים צריכות בהקרבה. ומפני שאי אפשר שלא ישנה אדם מישראל ויכנס למקדש טמא, או יאכל קדשים והם טמא, או אפשר שיעשה זה במזיד כמו שיעשו הרשעים העבירות הגדולות והם מזידים, צוה מפני זה להקריב קרבנות שיכפרו על טומאת מקדש וקדשיו, קצתם לזון וקצתם לשננה לפי מיניהם, והם שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים, ושעיר המשתלח, כמו שהתבאר במקומותיו, כדי שלא יעלה בלב המזיד שלא עשה רעה גדולה כשטמא מקדש ה', רק ידע שנתכפר לו בשעיר, אמר ולא ימותו בטומאתם, ואמר ונשא אהרן את עון הקדשים, ונכפל זה הענין הרבה. אבל טומאת צרעת כבר בארנו ענינה, ורבותינו ז"ל ג"כ בארוהו והודיעו אותו, והעקר המוסכם עליו שהוא עונש על לשון הרע, ושהשנוי ההוא יתחיל בכותלים, ואם עשה תשובה הוא המכוון, ואם עמד במריו יתפשט השנוי ההוא לכלי משרתיו וכלי ביתו, אם עמד במריו יתפשט אל בנדיו ואח"כ לגופו, וזהו מופת מקובל באומה כמו סוטה, ותועלת זאת האמונה מבוארת, מצורף אל היות הצרעת מתדבקת וכל בני אדם מואסים אותה ובדלים ממנה (ה) וכמעט שהוא בטבע, אך היות טהרתה בעץ ארז ואזוב ושני תולעת ושתי צפורים, כבר נודע טעמם במדרשות ואמנם אינו נאות בכונתנו, ואני לא ידעתי עד היום טעם אחד מהם, ולא טעם עץ ארז ואזוב ושני תולעת בפרה אדומה, וכן אגודת אזוב שמזים בה דם הפסח אינו מוצא דבר שאסמך עליו ביחוד אלה המינים, וטעם קרא פרה אדומה חטאת היא, מפני שהיא משלמת טהרה טומאת מת להכנס למקדש ולאכול בקדשים אח"כ, כונת

שם טוב

אלא בקושי גדול כדי לכנות חגזורת היצר וגם כן לחנכה על בעלה, והראשון עקר כפי דעת הרב: הנה יתבאר שמלת טומאה נאמרת בשתוף על שלשה ענינים, נאמרת על מדות אדם, ועל עברו במצות ממעשה כחו שפיכות דמים וגילוי עריות, וכן עברו גם כן בשאר המצות המעשיות, או דעת האמנת עבודה זרה כי המאמין בה הוא יותר טמא, וכן המאמין מה שהוא הפך דעות התורה, ועל הזהומין ועל הלכלוכים טומאתה בשוליה, ועל אלו הענינים המדומים הגעת מת ונכלה ושרץ ושכבת זרע, ועל זה המין ר"ל מנע פלוני על כתפיו, וזה המין האחרון אין דברי תורה מקבלין טומאה: ותועלת זאת האמונה מבוארת להרחיק האדם מלשון הרע שהוא סבה להפסיד המדינה, וזאת האמונה היא מהאמונות ההכרחיות וכבר ידעת ענינם: עוד אמר הרב כי צוה להרחיק הצרעת בעבור שהוא מתדבקת וכל בני אדם מואסים אותה ובדלים ממנה וכמעט שהוא

בטבע

קדשקש

פרק מז (ה) כמעט שהוא בטבע. פירוש שבטבע האדם להבדל ממנו:

כפי מה שתשמעו, ראה כמה הפרש בין זה ובין אמרו כל המלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה ולא אסר ממנה אלא בעילתה כל ימי נדותה, וזמן המפורסם שבדעותם עד זמננו זה שכל מה שיבדל מן הגוף משער או צפורן או דם הוא טמא, ומפני זה כל ספר אצלם טמא, מפני שהוא נוגע הדם והשער, וכל מעביר תער על בשרו יטבול במים חיים, וכיוצא באלו הטרחים אצלם רבים מאד, ואנחנו אין לנו טומאה אלא למקדש ולקדש, וכמה הבדל יש בין זה ובין זה: אמר שם טוב ומה יאמר הרב בטבילת כזבה והנדה במים קרים בימי הסתיו אשר בו מהטורח מה שלא יעלה, ואולם הרב יתן סבת הפסוקים לא סבת מה שנאמר מהתלמוד, כי הטבילה לאלו הוא נלמד מגזרה שזה, ודעת הרב שכל מה שלמד בגזרה שזה הוא מדברי סופרים כמו שביאר הוא בספרו הנכבד ספר המצות. ואולי יאמר כי היה להרחיק התאווה ומי שירצה לשכב עם אשתו לא יהיה

מורה נבוכים חלק שלישי פרק מז מח

כונת הענין שהוא אחר שנממא נאמר עליו להכנס למקדש ולאכול קדשים לעולם, לולא זאת הפרה שנשאה זה החטא, כציץ שהוא מרצה על הטומאה, וכשעירים הנשרפים, ומפני זה היה העוסק בפרה ובשעירים הנשרפים מטמא בנדים, כשעיר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא מן העונות הוא מטמא מי שנגע בו. הנה כבר זכרנו מזה הכלל טעמי מה שידענו לתת בו טעם כפי מה שנראה לנו:

פרק מז המצות אשר כלל אותם הכלל השלשה עשר, הם אשר ספרנום בהלכות מאכלות אסורות ובהלכות שחיטה, ובהלכות נדרים ונזירות, וכבר בארנו בזה המאמר ובפירושו אבות תועלת זה הכלל באור גמור בדברים רחבים מאד, ועוד נוסף עליו באור בזכרון פרטי המצות המנויות שם, ואמר כי כל מה שאסרתו התורה עלינו מן המאכלים מזונם מגונה, ואין בכל מה שנאמר עלינו מה שיספק שאין הזק בן רק החזיר והחלב, ואין הענין כן כי החזיר יותר לח ממה שצריך, ורוב הפסולת והמותרות, ורוב מה שמאסו התורה לרוב לכלוכו ומזונו בדברים הנמאסים, וכבר ידעת הקפדת התורה על ראיית הכלוכים ואפילו בשדות במחנה כל שכן בתוך המדינה, ואילו היתה מותרת אכילת החזיר היו השווקים עם הבתים יותר מלכלכים סבית הכסא, כמו שתראה ארצת הצרפתים היום, כבר ידעת אמרם פי חזיר כצואה עוברת דמי, וכן חלב הקרב משביע ומפסיד העכול ומוליד דם קר מדובק, ושרפתו היתה יותר ראויה מאכילתו, וכן הדם והנבילה קשים להתעכל ומזונם רע, וידוע שהטרפה תחלת נבלה היא. ודע שאלו הסימנים רוצה לומר העלאת גרה ושסיעת פרסה בבהמות, וסנפיר וקשקשת בדגים, אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור, ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המגונה. וטעם ניד הנשה כתוב, ואמנם טעם אבר מן החי הוא היותו מקנה ומלמד אכזריות, ועוד שכן היו עושים. אז מלכי הגוים, וגם לעבודה זרה היו עושים כן. ר"ל שהיו חותכין מן בהמה אבר ידוע ואוכלים אותו, ואמנם איסור בשר בחלב עם היותו מזון עב מאד בלא ספק ומוליד מלוי רב, אין רחוק אצלי שיש בו ריח עבודה זרה, אולי כך היו עושין בעבודה מעבודתיה או בחג מחניהם, וממה שמחוק זה אצלי זכר התורה אותו שני פעמים, תחלת מה שצותה עליו עם מצות החג שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, כאלו אמר בעת חגיכם ובואכם לפני לא תבשל מה שתבשל שם על דרך פלוני כמו שהיו הם עושים, זהו הטעם החזק אצלי בענין, ואמנם לא ראיתי זה כתוב במה שראיתי מספרי הצאב"ה. ואמנם מצות שחיטת בהמה היא הכרחית, מפני שהמזון הטבעי לבני אדם הוא מין הזרעים והצומחים בארץ ומבשר בעלי חיים, והטוב שבבשר הוא מה שהותר לנו לאכול, וזה מה שלא יסופק בו רופא, וכאשר הביא הכרח טוב המזון להריגת בעלי חיים כונה התורה לקלה שבמיתות ואסרה שיענה אותם בשחיטה רעה ולא בנחירה ולא יחתך מהם אבר א' כמו שבארנו, וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד, להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי חיים בזה גדול מאד, אין הפרש בין צער האדם עליו וצער שאר ב"ח, כי אהבת האם ורחמיה על הולד אינו נמשך אחר השכל רק אחר פעל הכח המדמה הנמצא ברוב בעלי חיים כמו שנמצא באדם, והיה זה הדין מיוחד בשור ושה, מפני שהם מותר לנו אכילתם מן הבייתות הנהוג לאכלם, והם אשר תכיר מהם האם את הולד, וזהו הטעם ג"כ בשלוח הקן, כי הביצים אשר שכבה האם עליהם והאפרוחים הצריכים לאמם על הרוב אינם ראויים לאכילה, וכשישלח האם ותלך לה לא תצטער בראות לקיחת הבנים, ועל הרוב יהיה סבה להניח הכל, כי מה שהיה לוקח ברוב הפעמים אינו ראוי לאכילה, ואם אלו הצערים הנפשיים חסה תורה עליהם בבהמות ובעופות כל שכן בבני אדם, (ה) ולא תקשה עלי באמרם על קן צפור יגיעו רחמך ונ', כי הוא לפי אחת משתי הדעות אשר זכרנו, ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד, ב' (ז) ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני, וכבר זכרנו באור התורה לטעם כסוי הדם והיותו מיוחד

אמר

שם טוב

פרק מז א כמו שביארנו. בפרק כ"ז מזה החלק: ב' ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני. ר"ל שיהיו המלות נחמות על נד החכמה ויהיה להם חכמה פכוונת

בטבען כשעיר המשתלח אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא צעונות הוא מטמא מה שנגע בו, והבן אמרו אשר יאמן בו כי מרוב מה שנשא צעונות הוא מטמא, וכן הענין בשעירים הנשרפים כי צעור נושאם צעונות יהיה כנוגע

בהם טמא, הנה זכרנו בזה הכלל טעמים מה שידענו לתת בו טעם כפי הנראה לנו:

פרק מז ואל תקשה על אמרם על קן צפור יגיעו רחמך כי זה אחד משתי הדעות, ר"ל דעת מי שחושב שאין טעם לתורה אלא הרצון לבד ואנחנו נמשכנו אחר דעת השני:

אמר

קדשקש

פרק מז (ה) ולא תקשה עלי מאמרם על קן צפור יגיעו רחמך. פירוש אמרו ז"ל שמשחקין אותו שנראה מזה שאין זה על דרך רחמנות והשמירה מצערי בע"ח

שמאמרם זה נמשך אחר החיוב שהכל לפי הרצון: (ז) ואנחנו נמשכנו אחר הדעת השני. פירוש שכל המצות יש להם טעם וסבה מבואר או בלתי מבואר:

פרק